

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Předpoklady a podmínky pro kvalitní využívání volného času
u dětí a mládeže**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Tomáš Jilčík

Vypracovala:

Lenka Popelková

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Předpoklady a podmínky pro kvalitní využívání volného času u dětí a mládeže“ zpracovala samostatně a použila jsem jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 18. 4. 2010

.....

Lenka Popelková

„Existuje-li něco, co chcete změnit u svého dítěte, zamyslete se nejprve, zda to není něco, co byste měli změnit u sebe.“

Carl Jung

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi poskytli pomoc a psychickou podporu při psaní této práce. Jmenovitě své rodině, vedoucímu mé práce PhDr. Tomáši Jilčíkovi, kolektivu pionýrských pracovníků 43. pionýrské skupiny Vinohrady v čele se skupinovou vedoucí Kateřinou Konečnou, která mi umožnila na jejich akcích vykonat praxi, a dále panu Mgr. Janu Švihálkovi, řediteli Evropské základní školy a Mateřské školy v Brně za umožnění a paní učitelce Mgr. Daniele Holbové za rozdání dotazníků jejím žákům.

Obsah

VYMEZENÍ TÉMATU PRÁCE	3
ÚVOD	5
1. VOLNÝ ČAS OBECNĚ	6
1.1 Historie volného času	6
1.2 Pojem „volný čas“	9
1.3 Jak kvalitně trávit volný čas	10
1.4 Výchova a volný čas	11
1.5 Závěr	12
2. MOŽNOSTI VYUŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU DĚTÍ A MLÁDEŽE	13
2.1 Organizované činnosti	14
2.1.1 <i>Zájmová činnosti organizovaná školními a podobnými zařízeními</i>	15
2.1.2 <i>Jiné zájmové organizace</i>	16
2.1.3 <i>Hudba a sport</i>	19
2.1.4 <i>Děti a mládež na ulici</i>	19
2.1.5 <i>Party</i>	19
2.2 Individuální činnosti	20
2.2.1 <i>Četba</i>	20
2.2.2 <i>Počítač</i>	21
2.2.3 <i>Televize</i>	22
2.3 Závěr	23
3. PŮSOBENÍ RŮZNÝCH VLIVŮ NA ZPŮSOB VYUŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU DĚTÍ A MLÁDEŽE	24
3.1 Sociální okolí	24
3.1.1 <i>Rodiče jdou příkladem</i>	24
3.1.2 <i>Kamarádi na život a na smrt</i>	25
3.1.3 <i>Škola</i>	26
3.2 Lokalita	27

3.2.1 <i>Vesnice a malá města</i>	28
3.2.2 <i>Velká města</i>	29
3.3 Věkové rozdíly	29
3.4 Závěr	30
4. MOŽNÉ SOUVISLOSTI MEZI SOCIÁLNÍM ZAŘAZENÍM RODINY VE SPOLEČNOSTI A ZPŮSOBY TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU DĚTÍ A MLÁDEŽE Z RŮZNÝCH HLEDISEK	32
4.1 Hledisko ekonomické	32
4.2 Hledisko sociologické a sociálně psychologické	33
4.3 Hledisko politické	34
4.4 Hledisko zdravotně – hygienické	34
4.5 Hledisko pedagogické a psychologické	35
4.6 Závěr	35
5. PŘEDPOKLADY KE KVALITNÍMU VYUŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU OČIMA DĚTÍ A MLÁDEŽE	36
5.1 Vyhodnocení otázek dotazníku	36
5.2 Závěr	44
ZÁVĚR	46
RESUMÉ	47
ANOTACE	48
KLÍČOVÁ SLOVA	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	49
SEZNAM PŘÍLOH	51

VYMEZENÍ TÉMATU PRÁCE

Čas v životě člověka obecně se dělí na pracovní a mimopracovní, a ten dále na vázaný a volný tzv. disponibilní. Volný čas v minulosti byl určen ke hrám, filozofování, odpočinku a obětování bohům. Později křesťanství zastávalo názor, že volný čas, který není zasvěcen jakýmkoliv způsobem Bohu, by mohl svádět k hříchům proti příkázáním.

V dnešní době je volný čas výdobytkem společnosti, slouží k regeneraci, odpočinku, naplňování zážitků. Definice „volného času“ by mohla znít jako „*doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přináší nám radost, zábavu, pocit uspokojení a uvolnění.*“¹

Organizování volného času by se člověk měl učit už v dětství. Z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování, a to dvěma směry, jednak výchovou ve volném čase a jednak výchovou k volnému času. V předškolním věku by měl být volný čas prakticky celý organizován dospělými (rodiči, příbuznými, odbornými pedagogy), aby se děti naučily jak svůj volný čas kvalitně a smysluplně trávit.

Je dobré v tomto pokračovat i u žáků základní školy, zejména pak na I. stupni, využívat k tomu určené odborné instituce, už je ovšem v tomto věkovém období vhodné dát dětem jistý prostor k projevení jejich schopností a přání, k čemu více tíhnou a čemu by se chtěly více věnovat. Do této doby je vhodné formovat dítě ve všech směrech, avšak rozumnou měrou (nepřehltit ho aktivitami).

V období dospívání je organizace volného času ze strany dospělých u dětí často brána jako manipulace, proto se doporučuje spíše aktivity nenásilně nabízet. Je však pravdou, že dobře vedené děti v předchozích věkových obdobích nabídky nejenže využívají, ale samy pokračují v započatých aktivitách, které je zajímají, baví a naplňují.

Každá doba s sebou přináší i nové možnosti jak trávit volný čas. Po revoluci v roce 1989 to byla velká příležitost hlavně pro rodiče k výběru vhodných mimoškolních aktivit pro své děti. Vedle výchov organizovaných školou (v mimoškolním čase) se objevily kroužky Domů dětí a mládeže, činnosti jiných zájmových organizací jako Skaut, Hnutí Brontosaurus, znovuzrozený Pionýr, dále pak jiné odborné aktivity, pořádané soukromými subjekty a to jak v oblasti hudební, sportovní, výtvarné, anebo zaměřené specifickým směrem.

¹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 13

Také bohužel tento rok znamenal krok k jakémusi uvolnění společenské morálky, což se začalo negativně projevovat nejvíce na mládeži ve věkové kategorii 12-18 let. K cigaretám a alkoholu se přidaly i různé druhy drog, od lehčích jakou je marihuana po těžce návykové.

Vědecko-technický rozvoj 21. století s sebou pro změnu přinesl další nový způsob využívání volného času, a to zejména počítač a internet. Bohužel na úkor čtení knih a často i obyčejného „chození ven“ mezi vrstevníky obecně.

Proto se domnívám, že problematika vytváření podmínek ke kvalitnímu využívání volného času dětí a mládeže je z pedagogického hlediska velmi žhavou tématikou, které je nutné věnovat čím dál tím větší pozornost.

ÚVOD

Touto bakalářskou prací bych ráda přispěla k řešení dnes tolik diskutované problematiky nekvalitního, až by se dalo říci v některých případech nežádoucího trávení volného času dětí a mládeže, přehnaným zájmem o počítač a televizi počínaje a dětskou kriminalitou v ulicích konče.

Chtěla bych tak učinit zajímavou a poutavou formou, srozumitelnou všem věkovým kategoriím, ráda bych ve své práci uváděla jak odborné teorie, tak subjektivní názory dětí a mládeže, jejich rodičů i pedagogů, kteří se dětem věnují a mají k tomuto tématu co říci.

Ráda bych také v této bakalářské práci pootevřela dveře tzv. „třinácté komnaty“ a nahlédla do nitra několika desítek respondentů z řad současných adolescentů, co jim říká pojem volný čas, jak ho jsou schopni trávit oni sami se sebou nebo se svými rodiči.

Mimo jiné se také pokusím o odborný úhel pohledu této problematiky za pomoci vybrané literatury. Také bych ráda využila a do své práce vhodně začlenila poznatky z pedagogiky volného času, sociologie výchovy a z jiných vědních disciplín a oborů, které s touto problematikou více či méně souvisí.

1. VOLNÝ ČAS OBECNĚ

1.1 Historie volného času

„V antické řecké polis byla práce „přenechána“ otrokům a lidem nesvobodným. Volný čas měli ti, kteří byli z činností užitečných a nezbytných, ale společensky pramálo ceněných vyvázáni. Mohli se tudíž věnovat činnostem stejně užitečným a nezbytným, ale společensky privilegovaným – politice, rétorice, veřejným diskuzím a náboženským rituálům.

Všechny otázky, které si kladou antičtí klasikové, jsou otázkami po efektivním, tedy morálně a sociálně užitečném trávení volného času. Nikoliv volný čas korunuje práci, ale práce korunuje volný čas: kvalita našeho trávení času totiž závisí na tom, jak kvalitně trávíme (my, svobodní) svůj volný čas, jakou náplň mu, arcíže vedeni obcí, dáme.

Platón byl hluboce přesvědčen o tom, že v jeho ideálním státě volný čas mohou mít jedině děti, hrající si pod dozorem matek, a adolescenti, provozující sportovní hry a tance; čas dospělých je časem vzdělávání, politické aktivity, sakrálních činností, debat a filosofických sporů ...“²

„Člověk středověku byl člověkem práce. Volný čas, jak mu rozumíme dnes, dovolená či turistika, to vše bylo něčím neznámým. Přesto i lidé středověku znali a potřebovali chvíle odpočinku, pobavení a načerpání nových sil.“³ Lidé ve středověku žili ve větším souladu s přírodou a požitky těla výrazně převládaly nad požitky ducha. Ovšem byly zde také více patrné sociální rozdíly a rozdílný způsob společenských vrstev, jak trávit volný čas.

Pro vyšší společenské vrstvy byl jednoznačně jednou z nejoblíbenějších činností lov, většinou formou štvance, s tím související chov loveckých psů, sokolnictví. Naopak pro nižší společenské vrstvy hrál významnou roli rybolov, neboť byl mnohem skromnější a hlavně byl zdrojem nejen zábavy, ale hlavně obživy.

„Pro všechny společenské třídy ovšem platilo, že všichni bez výjimky rádi jedli a pili.“⁴ Hostiny byly již v té době významnou společenskou událostí, byť pro chudé velmi řídkou. U šlechty byla hostina obvykle o mnoho chodech a doprovázena

² PETRUSEK, Miloslav. *Malé dějiny volného času*. s. 51-52

³ VERDON, Jean. *Volný čas ve středověku*. záložka na přebalu knihy

⁴ VERDON, Jean. *Volný čas ve středověku*. s. 92

kulturním programem jako vystoupení kejklířů, tanec, turnaje, poslech potulných muzikantů. *„Během hostin a také mimo ně se hodně pilo. To platilo pro všechny společenské třídy. Proto byly hospody, hostince a taverny nedílnou součástí města i venkova.“*⁵

Dalším povyražením byly veřejné lázně. *„Byly vyhledávaným místem odpočinku. Ke cvičení a koupeli se družil fakt, že tam člověk mohl pobývat s přáteli, rozmlouvat o všem možném a odpočívat v příjemném prostředí. Zkrátka, lázně představovaly luxusní zařízení, v němž lidé mohli odpočívat, vzdělávat se a zároveň najít rozptýlení.“*⁶ Pro některé muže byla náplní volného času také placená láska.

Důležité místo v životě středověkého člověka zaujímal tělesná cvičení a hry, zejména míčové hry, kuželky, kotoučky, kuličky, zápasy všeho druhu, pro aristokraty turnaje a velmi oblíbená hra zvaná „kvintána“. Také byly velmi oblíbené hry pokojové a hazardní, zejména kostky, deskové hry, šachy, karty.

K požitkům ducha patřila četba, která však byla ve středověku velmi omezená, byla výsadou jen malého okruhu vyvolených. Řada šlechticů vlastnila bohaté knižní sbírky. Také mniši a kněží vlastnili knihy v hojném počtu. *„Existoval však jeden způsob vyplnění volného času, kterému se věnovali všichni středověcí lidé: konverzace. Obzvláště stolování bylo příležitostí k nejrozličnějším rozpravám.“*⁷ *„Vzdělané osobnosti se zabývaly psaním dopisů a také uměním.“*⁸ *„Ovšem hudbě se obdivovaly všechny společenské třídy, zejména během nejrůznějších oslav, kdy se tančilo.“*⁹

*„Volný čas ve středověku byl mnohem více svázan s prací. Během staletí, následujících po středověku, se životní podmínky samozřejmě vyvíjely, ale nezměnily se naráz. V 19. století se velmi rozšířila četba. Nebyla ovšem jen vyplnění volného času, ale způsobem, jak získat vědomosti. Ale průmyslová práce lidi 19. století odlidštila. Museli bojovat, aby zlepšili své postavení. A právě tím, jak se snažili získat lepší pracovní podmínky, připravili nástup civilizace volného času.“*¹⁰

„Marx v polovině 19. století prohlásí, že dějiny volného času jsou dějinami pracovního dne – to na straně jedné, a že bohatství národů se neměří množstvím

⁵ VERDON, Jean. *Volný čas ve středověku*. s. 107

⁶ VERDON, Jean. *Volný čas ve středověku*. s. 113 - 114

⁷ VERDON, Jean. *Volný čas ve středověku* s. 222

⁸ VERDON, Jean. *Volný čas ve středověku*. s. 227

⁹ VERDON, Jean. *Volný čas ve středověku*. s. 232

¹⁰ VERDON, Jean. *Volný čas ve středověku*. s. 236 - 237.

hmotných statků, ale množstvím volného času, který společnost dokáže nabídnout svým členům k „tvořivému a všestrannému rozvoji“, to na straně druhé.

Totalitní režimy všechny a bez výjimky věnovaly volnému času pozornost až nápadně mimořádnou. Český sociolog Emanuel Chalupný ve své systematické Sociologii v roce 1941 uvádí také pasáž nazvanou Sociální činnosti: práce, hra, sport, tanec, zábav. Totalitní režimy pochopily přesně nebezpečí volného času, jistěže jinak, než se stalo v letech šedesátých v západních demokraciích. Mimopracovní čas musí být vyplněn kontrolovanou činností, jejíž základní funkcí je regenerace pracovní síly: všechny totalitarismy rozvíjejí jako dominantu volného času rekreaci, tedy zotavení po práci a k nové práci. Dělo se tak prostředky rozmanitými, od organizace letních táborů přes „rekreaci pracujících“ (s nezapomenutelným Andělem na horách) až po paramilitární aktivitu „mládežnických organizací“ či „využití lidové folklórní tradice“.

Ale nevěřte jiné autoritě, byť by to byl autor formátu Johna Locka: „Ve volném čase se projevuje temperament člověka a jeho sklony. Skutečná rozkoš závisí v daleko větší míře na fantazii než na rozumové úvaze. Proto se musí každý bavit tak, jak chce“ (1701). Locke totiž nemohl tušit, že v postmoderní společnosti to prostě nejde – i když se sebevíc bavíš, jak chceš, stejně se nakonec bavíš tak, jak to pro tebe připravili jiní...“¹¹

V době porevoluční po roce 1989 se otevřely nové možnosti i pro volný čas. Začala vznikat nová dětská sdružení, ta totalitním režimem pronásledovaná začala obnovovat svoji činnost. Volný čas začal být komerční záležitostí a hodně společností v této oblasti začalo podnikat. Doba porevoluční s sebou také přinesla nové možnosti cestování. Volným časem se začalo zabývat a zabývá se stále více jednotlivců, subjektů, organizací. Dětské organizace se snaží naplň své činnosti zahalit do co nejvíce atraktivního obalu, aby se rozšířila jejich členská základna, domy dětí a mládeže pořádají nepřeborné množství zajímavých činností nejen pro děti a mládež, ale i pro dospělé.

Je proto pravděpodobné, že vývoj volnočasových aktivit bude mít do budoucna expansivní rozměr, a s pojmy „volný čas“ a „volnočasové aktivity“ se budeme potkávat čím dál tím častěji.

¹¹ PETRUSEK, Miloslav. *Malé dějiny volného času*. s. 53

1.2 Pojem „volný čas“

Volný čas. Dvě slova, pod kterými si každý z nás představí něco jiného, specifického, individuálního. Pro zaměstnanou maminku tří dětí je volný čas hodně vzdálená představa, jak sedí sama v křesle s knížkou, pro zaměstnaného podnikatele je představa volného času pravděpodobně jakákoliv činnost s rodinou. Někdo tráví volný čas lezením po horách, někdo ho proleží u moře s koktejlem v ruce. Stejně tak jako jsme různí my – lidé, tak je různá představa o tom, jak trávit volný čas.

Ale co to vlastně je ten „volný čas“? Je to doba, kdy se bavíme nebo veškerý čas kdy nepracujeme? Volný čas je možno chápat jako opak nutné práce a povinností. *„Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.“*¹² Tak se může pro někoho nenáviděná práce na zahrádce pro druhého snadno stát „volnočasovou aktivitou“, pokud má zahradničení jako koníček či přímo vášeň.

Pod pojmem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnosti i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Součástí volného času nejsou – berme z pohledu dětí a mládeže – vyučování a příprava na něj, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny a domácnosti ani činnosti zabezpečující biologické potřeby existence člověka tj. jídlo, spánek, hygiena a zdravotní péče. Avšak někdy si lze i z biologických potřeb udělat svého koníčka např. vaření a následná konzumace jídla.

Specifickou zvláštností u dětí a mládeže je, že dle Úmluvy o právech dítěte je jejich volný čas výchovně a pedagogicky ovlivňován. Děti nemají ještě tolik zkušeností, nedokážou se samy zorientovat ve všech oblastech zájmových činností, proto je důležité děti k výběru citlivě vést. *„Míra ovlivňování volného času závisí na věku dítěte, jeho mentální i sociální vyspělosti i na výchově v rodině.“*¹³

Děti a mládež, oproti nám dospělým, mají relativně hodně volného času. Je však v zájmu celé naší společnosti, aby dohlížela na zájmy dětí a mládeže. Někteří mohou namítnout, že toto je plně v kompetenci rodičů, nicméně rodina pro tuto funkci má

¹² PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 13

¹³ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 14

nejen nedostatek času, ale také jí chybí i potřebné materiální vybavení a odborná kvalifikace. A hlavně – rodina nemůže uspokojit potřebu dětí sdružovat se ve skupinách vrstevníků. Historické zkušenosti však dokládají, že prevence výchovy je účinnější a také podstatně levnější než náprava chyb a převýchova.

„Volnočasové aktivity prostupují jednotlivé fáze vývoje dítěte i dospělého a jejich skupin. Pomáhají je rozvíjet a stabilizovat, obohacovat i kultivovat, orientovat k pozitivním cílům. Rychlým rozvojem v dnešní době procházejí zejména aktivity sportovní. Do nebývalé šíře se rozvinula také domácí a zahraniční turistická mobilita dětí, mládeže a dospělých, která se uskutečňuje v rodině, individuálně nebo v zájmových skupinách vrstevníků. Obdobnou diferenciací procházejí také kulturní volnočasové aktivity.“¹⁴

1.3 Jak kvalitně trávit volný čas

A co to znamená „kvalitně“ trávit volný čas? Kvalitně by mohlo znamenat užitečně nebo také smysluplně. Smysluplná zdá se být jakákoliv činnost, která člověka nějakým způsobem obohacuje, něco mu dává, ať pocit naplnění nebo nové znalosti a dovednosti.

Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Jedna z definic říká, že *„životní styl je souhrn životních norem, které jedinec aktivně prosazuje. Zahrnuje hodnotovou orientaci člověka, projevuje se v jeho chování i ve využívání materiálních a sociálních životních podmínek.“¹⁵*

Každý člověk má svůj individuální systém hodnot. Pro některé lidi je největší hodnotou práce a volný čas mají za něco nepatřičného a nesprávného. Pokud má dítě velmi pracovitě rodiče, kteří mu neustále vštěpují, že pracovitost je jednou z nejdůležitějších vlastností, může se takové dítě v dospělosti snadno stát workholikem.

„Hodnotová orientace člověka se projevuje ve známém protikladu mít (materiální předměty) nebo být (upřednostnění zážitků a prožitků).“¹⁶ Ale ani drahé auto ani luxusní dovolená není předpokladem kvalitního trávení volného času. Někdy dochází k extrémům, že draze oblečený a vybavený lyžař skoro nesjede sjezdovku nebo

¹⁴ HÁJEK, Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. s. 40-41

¹⁵ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 29

¹⁶ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 29

rodina jezdí na exotické dovolené stejně jako sousedé, ačkoliv by sama dala přednost pobytu na chatě.

Rodiny se od sebe liší životním stylem i využíváním volného času, nicméně je důležité jít dětem příkladem, vhodně kombinovat jejich osobní volný čas s programem rodiny, ať už jde o sport, kulturu nebo společenské akce. Děti možná teď budou vnímat společné rodinné aktivity jako nutnost, která jim nedovolí mít tolik volného času jako jiné děti, ale později přístup rodičů jistě ocení.

1.4 Výchova a volný čas

„Volný čas dětí a mládeže má své zvláštnosti. Od volného času dospělých se většinou liší rozsahem; obsahem; mírou samostatnosti a závislosti; nezbytností pedagogického ovlivňování. Děti mají většinou více volného času než dospělí. Existují však i děti trpící nedostatkem volného času. Mezi dětmi jsou však jedinci, kteří mají volného času nadbytek a neumí jej vhodně vyplnit.“¹⁷

Podle způsobu trávení volného času se dá usuzovat na zralost osobnosti. Spousta dospělých však se svým volným časem nakládat smysluplně neumí. Buď tráví volné odpoledne a dny v hypermarketech a nakupovacích centrech nebo u televize. V obou případech se při střídání provedení dá najít jakási smysluplnost, která se však vytrácí, je-li tato činnost vykonávána velmi často.

A co teprve děti a mládež, pro které je příklad mnohonásobně více než všechna slova a rady. Můžeme jim vyčítat konzumní způsob trávení volného času namísto ušlechtilých zálib a koníčků? Vždyť v dnešní době tak málo rodin tráví volný čas společně a navíc kvalitně sportem, hrami, výlety do přírody.

Zkrátka, problematika kvalitního trávení volného času u dětí a mládeže rozhodně nezačíná u dětí a mládeže, ale u dospělých, kteří je vychovávají. Ať už rodiče, starší sourozenci, oblíbení učitelé a vychovatelé, anebo vedoucí zájmových kroužků. Všichni ti svým příkladem mají na děti a mládež mnohem větší vliv, než by se na první pohled mohlo zdát.

„Výchova k volnému času zdůrazňuje cílové zaměření této oblasti výchovy. Podstatou je utváření, rozvíjení a kultivování schopností, dovedností, motivace a kompetencí pro hodnotné využívání volného času. Termín výchova ve volném čase bere

¹⁷ HÁJEK, Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. s. 66

*v úvahu specifické podmínky výchovy. Je součástí výchovného působení v té části lidského života, o které může člověk relativně svobodně rozhodovat. Pojem **výchova volným časem** označuje aktivity ve volném čase, příslušné instituce, použité metody a formy jako prostředky výchovy.*“¹⁸

Výchova a vzdělávání jsou nikdy nekončící, trvalé celoživotní procesy. Důležité je mít jakýsi cíl, představu, čeho bychom chtěli v určité oblasti dosáhnout. Ta se dle kultury, v níž děti žijí, často diametrálně liší. Jsou však cíle podobné ve všech kulturách např. „dítě si váží přírody a chrání ji“. Tento obecný cíl je však dobré nějakým způsobem konkretizovat a převést do praxe buď formou sdružení a kroužku pro děti a mládež (ochrana přírody – Hnutí Brontosaurus, Oddíl malého přírodovědce) nebo přímou výchovou ve vyučování (výtvarná výchova – plakát vyzývající k ekologičtějšímu chování, dlouhodobé pečování o drobné zvíře)

Výchova dítěte k nějakému veřejně prospěšnému cíli je jedna z možností výchovy k volnému času. Pokud dítě činnost zaujme, začne se jí věnovat a začne touto novou činností trávit svůj volný čas. Dalším cílem je dát dětem možnost něco se naučit (sport, hra na hudební nástroj, výtvarná a tvořivá činnost). Děti pak motivuje vnitřní síla umět víc, být lepší, šikovnější, vytvořit hezčí věci a mít z toho dobrý pocit uspokojení.

1.5 Závěr

„Volný čas je doba, která nám zbývá po splnění povinností. Je to oblast naší svobodné volby. Zahrnuje činnosti, které vykonáváme dobrovolně, rádi, přinášejí nám radost a uspokojení. Volný čas dětí je zapotřebí citlivě pedagogicky ovlivňovat.“¹⁹

Volný čas se vyvíjel od antického Řecka přes středověk až do poloviny 20. století, kdy se stal vědní disciplínou. Avšak ne každé trávení volného času můžeme nazvat „kvalitním“ či dokonce smysluplným. Správný směr nám může ukázat výchova k volnému času, výchova ve volném čase a výchova volným časem. Je však důležité ve volném čase jít dětem a mládeží příkladem a dát jejich volným chvílím smysluplnou náplň.

¹⁸ HÁJEK, Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. s. 67

¹⁹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 31

2. MOŽNOSTI VYUŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU DĚTÍ A MLÁDEŽE

Existuje řada institucí, které se programově starají o vyplnění volného času dětí a mládeže, školními družinami a kroužky počínaje, přes školy umění a sportovní kluby, domy dětí a mládeže a další komerční společnosti, zaměřené na tanec, sport, zábavu. Sami děti se v nich nedokáží dobře orientovat, je proto důležité, aby jim s výběrem vhodné zájmové činnosti pomohli rodiče, učitelé nebo vychovatelé.

„Dítě je reflektujícím produktem prostředí rodiny, školy, vrstevníků... Ani v nejranější fázi vývoje není dítě pasivním objektem. Je aktivním objektem, signalizujícím pláčem, úsměvem, gesty své potřeby. V další etapě socializace s růstem sebeovládání a sebekontroly je spojeno i jisté osamostatňování. Formuje se základ pro přijetí kulturních hodnot a norem, morálky a řádu. Mění se sociální povaha hry. Třetí etapa socializace je spjata s pronikáním dítěte do širší sítě společenských vztahů školy a kolektivu vrstevníků.“²⁰

Ne všechny děti však mají extrovertní povahu a potřebují společnost jiných dětí. Jsou také introverti, kterým vyhovuje společnost jednoho kamaráda, nebo se o samotě věnují svým zálibám. Z těchto zálib jednoznačně vede četba, u počítačových her či sledování televize je důležité rozlišit míru, zda je toto pro dítě ještě přínosem nebo naopak, zda je to už závislostí, která naopak zdravému rozvoji dítěte spíše brání.

„S výchovou ve volném čase bezprostředně souvisí záměrné a cílevědomé utváření životního stylu. Využívání volného času je jeho součástí.“²¹ Pokud dítě nemá svůj volný čas aspoň částečně vyplněný jakoukoliv zájmovou činností nebo koníčkem, o to větší je pravděpodobnost trávení volného času neefektivním poflakováním po ulicích, kde většinou z nudy začínají výtržnosti, které vedou ke kriminalitě, závislosti na alkoholu, cigaretách a drogách, které mají negativní dopad na zdraví a psychiku jedince.

„Způsob, jakým tráví volný čas mnoho dnešních teenagerů, je často útokem na peněženky rodičů.“²² Teď nemyslím pravidelnou zájmovou činnost, ale večerní a eventuelně noční výlety naší mládeže za zábavou. I tento druh zábavy je volnočasovou aktivitou. *„Synovi radši dám peníze na to, aby šel do klubu, než aby se flákal po ulici a přemýšlel, co s načatým večerem a jestli se neprojít po zaparkovaných autech“ říká jeden z otců. S paradoxní větou „zůstaň tam až do rána“ zase vypravuje každou sobotu*

²⁰ HAVLÍK, Radomír; KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. s. 51-52

²¹ HÁJEK, Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. s. 69

²² TURKOVÁ, Markéta. *Jak se baví naše děti*. s. 18

jedna z pražských matek svoji dceru do klubu na Novotného lávce. Pátá hodina ranní, kdy pomalu svítá, a lidi na ulici houstnou, jí připadá bezpečnější než půlnoční návrat prázdným městem.“²³ I takto lze přistupovat k potřebám svých adolescentů a teenagerů.

2.1 Organizovaná činnost

„Volný čas je také prostorem rozvoje jednotlivců a jejich skupin. Romantický postoj osamocенého jedince bojujícího v minulých stoletích proti omezujícím společenským poměrům pomáhal osvobodovat jeho samého i druhé lidi od vynucených závislostí, sociálního, právního a kulturního vylučování ze společnosti nebo od podřízenosti druhým lidem. Bez spojení se širším, společensky působícím hnutím se však takový člověk stává osamocенým individualistou, uzavřeným do své pomyslné věže ze slonoviny.“²⁴

Většina dětí potřebuje společnost jiných dětí i po vyučování, kdy mají možnost si zvolit, jak budou volný čas trávit, popovídat si, pohrát si. Tyto požadavky bezesporu plní školní družiny, zájmové kroužky, oddíly, kluby nebo skupiny s různým základním zaměřením (např. sport, turistika, ekologie, kultura, a další).

I dítě introvertně zaměřené se zálibou v knihách si rádo popovídá s vrstevníky stejných zálib. Jen je důležité zvolit vhodnou, pro dítě zajímavou a atraktivní formu obsahu, a kamarády, kteří mají podobné zájmy.

„Zájmovou organizovanou činnost můžeme rozčlenit na pravidelnou, příležitostnou a spontánní aktivity.

Pravidelná zájmová činnost je organizována v těchto zájmových útvarech:

- **kroužek** – menší zájmový útvar, zaměřuje se na vnitřní život útvaru (např. rybářský kroužek, čtenářský kroužek apod.)
- **soubor** – zájmový útvar, jehož činnost směřuje k veřejné produkci výsledků činnosti (pěvecký, herecký, taneční, hudební apod.)
- **klub** – zájmový útvar s volnějším organizačním strukturou (filmový klub)
- **oddíl** – toto označení se užívá zpravidla u tělovýchovných a turistických útvarů, pojem označuje, že útvar je součástí většího organizačního celku

²³ TURKOVÁ, Markéta. *Jak se baví naše děti*. s. 18

²⁴ HÁJEK, Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. s. 43

- *kurz* – útvar s omezenou délkou trvání zpravidla kratší než 1 rok a jeho činnost směřuje k osvojení určité vědomosti nebo dovednosti (kurz výpočetní techniky, kurz vaření apod.)

Zájmová činnost příležitostná bývá organizována a přímo řízena pedagodem a je časově vymezena, zahrnuje nabídku organizovaných příležitostných nebo cyklických akcí, např. soutěže a turnaje, přehlídky, výlety, zájezdy, exkurze, přednášky.

Spontánní aktivity jsou činnosti, které jsou pedagogicky a organizačně ovlivňovány pedagogy nepřímou, jejich nabídka je využívána neorganizovaně podle momentálního zájmu, jsou vymezeny pouze provozní dobou např. dětské herny, čítárny, dopravní hřiště. ²⁵

2.1.1 Zájmová činnost organizovaná školními a podobnými institucemi

„K základním zařízením výchovy mimo vyučování můžeme zařadit školní družiny a školní kluby. Školní družiny jsou určeny žáků od 1. – 5. třídy základní školy a školní kluby žákům 6. -9. třídy základní školy. Školní družiny a školní kluby mají předpoklad k pravidelnému a každodennímu pedagogickému ovlivňování volného času žáků, neboť jejich vychovatelé jsou se žáky každý den ve styku, mohou působit na většinu žáků bez ohledu na sociální postavení rodiny, mají možnost pravidelného kontaktu s rodiči, mají pro své výchovné působení mimo vyučování vhodnou kvalifikaci a spolupracují s ostatními pedagogy ve škole.“²⁶

Vzhledem k volným prostorám a možnostem sehnání materiálního a ostatního vybavení školy často organizují celou řadu kroužků v rámci tzv. mimoškolní zájmové činnosti. Vedou je pedagogové, kvalifikovaní k příslušným činnostem (příloha č. 1 – kroužky EZŠ a MŠ Brno, školní rok 2009/2010).

Dalším důležitým zařízením pro volný čas dětí a mládeže jsou domy dětí a mládeže a centra volného času (dále jen DDM a CVČ). Jsou zařazovány do sítě škol a školských zařízení, z toho jim také vyplývá nárok na státní příspěvek na činnost. Zřizovateli mohou být obce, církve, soukromý anebo jiný subjekt. Jejich náplní je

²⁵ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 122 -123

²⁶ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 113 -114

rekreační a výchovně vzdělávací funkce s širokým rozsahem působnosti nebo u stanic zájmových činností to je specifikace na určitou zájmovou oblast (příloha č. 2 – pozvánky na akce, organizované CVC Fantázie, pobočka DDM Junior Brno).

„Domy dětí a mládeže jako zařízení zájmového vzdělávání hrají dnes v rozvoji zájmových aktivit našich dětí a mládeže významnou a dále rostoucí roli. Potvrzuje to i skutečnost, že počet účastníků pouze jejich pravidelné zájmové činnosti se od roku 2002 vyrovnává počtu členů sdružení dětí a mládeže.“²⁷

2.1.2 Jiné zájmové organizace

Před rokem 1989 bylo v naší zemi pouze jedno oficiální sdružení dětí a mládeže a to Pionýrská organizace a Socialistický svaz mládeže. S mládeží ovšem pracovaly i jiné zájmové organizace. Rok 1989 přinesl zásadní změnu, dal vzniknout novým sdružením a zoficiálnil činnost již založených organizací.

PIONÝR

„Pionýr je demokratické, dobrovolné, samostatné a nezávislé sdružení dětí, mládeže a dospělých. Zabývá se osvětovou, vzdělávací, výchovnou, charitativní činností, obhajobou a uspokojováním zájmů a oprávněných potřeb dětí a členů sdružení. Podporuje tvorbu a naplňování zejména sociálních, kulturních a sportovních programů především s ohledem na ochranu práv dětí a rozvíjení jejich zájmové činnosti.“²⁸

Umožňuje svým členům i dalším účastníkům svých aktivit uspokojovat zájmy a potřeby prostřednictvím všestranné činnosti v různorodých, převážně dětských kolektivech, při pravidelné celoroční činnosti, prázdninových a dalších volnočasových aktivitách, včetně mezinárodních (příloha č. 3 – přihláška na letní tábor 43. PS Vinohrady). Nabídkou aktivního využití volného času dětí a mládeže pomáhá v boji proti kriminalitě, různým druhům závislostí a dalším sociálně patologickým jevům působícím na děti a mládež.

²⁷ HÁJEK, Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. s. 42

²⁸ http://www.pionyr.cz/index.php?page=inc&inc=html/rd_zakladni_cojepionyr.htm

JUNÁK – svaz skautů a skautek České republiky

Skautská organizace, působící ve 214 státech a teritoriích světa, sdružuje cca 39 milionů skautů a skautek a má ústředí v Ženevě. U nás hnutí založil A.S. Svojsík a z jeho iniciativy bylo nazváno Junák. Posláním Junáka je vést své dětské i dospělé členy k duchovní, mravní a tělesné zdatnosti. Princip skautingu je založen na družinovém systému.

„Skauting to jsou dvě základní věci – dobrá parta a dobrá příležitost. Jednak skupina lidí, přátel, kamarádů – jednak příležitost žít život dynamicky a smysluplně. Skauting je celosvětově největší výchovné hnutí pro děti a mladé lidi. Umožňuje jim žít a dělat věci společně a staví před ně příležitosti, které jsou zároveň zábavou, hrou – a zároveň způsobem, jak poznávat nové věci.“²⁹

„Skauting je projekt, jehož posláním je zlepšovat svět skrze jednotlivé lidi, kterým pomáhá vstoupit na cestu dobrovolného zájmu o vlastní rozvoj i rozvoj nejbližších lidí. Posláním Junáka je podporovat rozvoj osobnosti dětí a mladých lidí, jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k sobě samým, bližním, vlasti, přírodě a celému lidskému společenství.“³⁰

HNUTÍ BRONTOSAURUS

Hnutí Brontosaurus svou činnost zaměřuje na pořádání akcí pro děti a mládež k ochraně přírody a památek, k environmentální výchově a k rozvoji osobnosti. Tábory, víkendovky, kluby i ostatní akce jsou otevřeny široké veřejnosti, probíhají po celé České republice a jejich hlavním cílem je vytváření lepšího životního prostředí. Hnutí Brontosaurus je pro všechny děti a mladé lidi, kteří chtějí přispět k ochraně přírody a kulturního dědictví, nalézt nové přátele a něčemu se naučit.

Hnutí Brontosaurus je dnes nevládní nezisková organizace, jejímž předmětem činnosti je práce s dětmi a mládeží. Jejich činnost je celoroční, otevřená a regionálně neohraňovaná. Hlavními cílovými skupinami jsou děti a mládež do 26 let u nichž se zaměřují na mimoškolní výchovnou činnost.

²⁹ <http://verejnost.skaut.cz/skauting/co-je-vlastne-skauting/>

³⁰ <http://verejnost.skaut.cz/cz/skauting/poslani-a-cile/>

K základním programovým cílům tohoto hnutí patří zejména vychovávat sebe i ostatní k trvale udržitelnému způsobu života, tzn. jednání odpovědnému ke společnosti i přírodě, formovat takový životní způsob, který nebude poškozovat prostředí, v němž žijeme, rozvíjet výchovu zkušeností a prožitkem, a to zejména prací, hrou, příkladem a bezprostředním kontaktem s přírodou.

Hnutí Brontosaurus pomáhá vlastní prací, činem a příkladem při ochraně a tvorbě životního prostředí a hygieny, při ochraně a záchraně přírodních, kulturních a historických památek a mladým lidem pomáhá vytvářet kolektivy umožňující získání pocit sounáležitosti a seberealizace.

ČESKÁ TÁBORNICKÁ UNIE

„Česká tábornická unie (ČTU) je organizací volně sdružující na základě společného zájmu děti, mládež a dospělé v tábornických klubech a trampských osadách. Vytváří rovněž podmínky pro rozvíjení zájmů jednotlivců – samotářů. ČTU vychází z myšlenek lesní moudrosti. Navazuje na tradice České tábornické unie z let 1968–70 a tradice historického trampského hnutí). ČTU zaměřuje svoji činnost na pobyt v přírodě. Sdružuje zájemce o pobyt v přírodě, kteří chtějí být jejími důvěrnými znalci, vnikat do jejích zákonů, vést ostatní k poznávání přírody a stát se jejími ochránci.“³¹

Česká tábornická unie pořádá nejen pro své členy tradiční tábornické školy, vícestupňové vzdělávání v odbornosti práce s dětmi a kolektivy, v problematice zdravotní prevence a první pomoci. Samozřejmým vyvrcholením činnosti dětských kolektivů jsou dětské tábory, tradiční jsou potlachy a setkání v lesích. Vedle svého hlavního poslání Česká tábornická unie rozvíjí žánrovou kulturu, z čehož vyniká tradiční festival PORTA a jeho mladší obdoba pro děti a mládež BRÁNA. Součástí činnosti České tábornické unie jsou též zahraniční poznávací pobyty, expedice a další akce v oblasti kultury a sportu.

³¹ <http://www.tabornici.cz/info-o-ctu/co-je-ctu/>

2.1.3 Hudba a sport

Specifickou formou trávení volného času je hra na hudební nástroj a provozování některého ze sportů, ať se jedná o kolektivní fotbal, hokej, volejbal nebo individuální gymnastiku, krasobruslení, balet. Část dětí, navštěvujících lidové školy umění a sportovní kluby, tak činí dobrovolně a k častým tréninkům je žene vlastní ctižádost „budu slavnou houslistkou“ nebo „chci hrát hokej v NHL jako Jágr“.

Pořád však existuje jisté procento dětí, které radši než do nenáviděného kroužku jdou za něj a jeho návštěvou si plní rodiče své, zpravidla nerealizované, sny z dětství. U těchto dětí vzniká nebezpečí, že svůj těžce vydobytý volný čas budou trávit tzv. „jak utržené z řetězu“ a tím pádem jsou tyto děti náchylnější ke stažení staršími kamarády nebo vrstevníky k nežádoucím činnostem.

2.1.4 Děti a mládež na ulici

Všechny děti, i ty programově velmi vytížené, které maminka vozí v pondělí na keramiku, v úterý a čtvrtek na plavání a ve středu do kroužku ochránců přírody, se jednou ocitnou na ulici se svou kamarádkou nebo kamarádem. Ulice skýtá pro děti možnost nezávislého sdružování ke kolektivním hrám (schovávaná, honička, vybíjená), k prvním výraznějším sociálním kontaktům mezi chlapci a dívkami.

Na druhou stranu u bezcílného pobytu na ulici hrozí riziko nalezení zábavy v činnostech hraničících s vandalismem a kriminalitou. Nicméně každé dítě by si mělo umět prostě jen hrát nebo se bavit na ulici s kamarády v místě bydliště, navzdory negativním rizikům, které pobyt na ulici přináší.

2.1.5 Party

Většina z nás nějakou prošla. Parta je zpravidla průchozí skupina jedinců, které sdružují společné zájmy nebo společná činnost, parta mívá svého nepsaného vůdce (nebo vůdkyni), jehož slovo má větší váhu než slovo ostatních členů, v některých případech si jedinec musí členství zasloužit. Party mohou být prospěšné, neškodné i velmi nebezpečné.

Na začátku vždy stojí touha dítěte někam patřit a co nejméně se lišit o ostatních. Mít stejné oblečení (nejlépe značkové), kvalitní elektroniku, dostatek peněz k různým

účelům, od konzumace hamburgerů v řetězcích fast foodů po koupi cigaret a alkoholu. Dítě nerozlišuje, zda zrovna tato parta je ta správná, pro něho je důležité, že do ní patří obdivovaný spolužák ze třídy a chce se mu za každou cenu vyrovnat nebo alespoň mu být nablízku.

Je dobré sdílet s vrstevníky a kamarády své zájmy, komunikovat spolu, učit se sociálním kontaktům. Není dobré, pokud se sblížování a sociální kontakty rozvíjejí pomocí vandalismu, bezcílného poflakování po ulicích, hrubého urážení starých lidí, příležitostných krádeží.

Bohužel samo dítě v pubertálním věku se dívá na své kamarády jinými očima než dospělý, rodič, vychovatel, učitel. Proto je nutné problémy, související s členstvím v problémových partách řešit velmi opatrně, radikální přístup by mohl dítě odradit od trvalejší spolupráce.

2.2 Individuální činnosti

Člověk je tvor společenský, to je stará pravda. Nicméně existuje i spousta introvertů, kteří společnost příliš nevyhledávají, a to i mezi dnešními dětmi a mládeží. Často se tak stává po vytěsnění z dětského kolektivu samotnými dětmi, ať z důvodů sociální odlišnosti, z důvodů výrazné povahové rozdílnosti nebo nějakého fyzického či psychického handicapu. Dítě se pak stáhne do pomyslné ulity a vytvoří si vlastní svět.

2.2.1 Četba

Když v dnešní multimediální přetechnizované době sáhne mladý člověk po knize, je to jistě velmi pozitivní. Čtení samo o sobě patří k základním dovednostem, které se děti učí už v první třídě základní školy, vedle psaní a počítání. Už malým dětem by rodiče měly často předčítat pohádky a příběhy z knížek, aby se pro děti kniha stala každodenní součástí. Kniha dříve bývala základním zdrojem zábavy, poučení, útěchou i povzbuzením, zdrojem nových nápadů a rad. Dnes lze spoustu informací vyhledat na internetu a poučná a informativní úloha knih byla jaksí zatlačena do pozadí. Je samozřejmé, že mladí lidé dají přednost aktivní zábavě před tou „přečtenou“, pravda, něco jiného je o koncertu oblíbené skupiny číst, něco jiného je ho osobně navštívit. Nicméně jako ve všech oblastech, i zde platí najít jakousi rovnováhu. Stejně jako k rozvoji mladého člověka nepřispívá nečíst vůbec, tak není příliš dobré se uzavřít do

knih před okolním světem. Četbou člověk získává rozvitou slovní zásobu a nové znalosti a zkušenosti, avšak žijeme-li pouze ve světě knih, kde tyto znalosti a zkušenosti upotřebíme? Proto je dobré děti ke čtení vést, avšak při jejich uzavírání se do virtuálního světa knih jim podat pomocnou ruku, zjistit proč se tak děje a pokusit se vrátit dítě zpět do dětského kolektivu.

2.2.2 Počítač

Vnitřní boj mnohých rodičů – koupit nebo nekoupit dítěti počítač, když na vás denně útočí slovy „už ho mamí fakt mají ve třídě všichni“. Spousta novopečených rodičů si při narození miminka říkají „naše dítě bude ten správný rošťák, co od rána do večera běhá po ulici a je se všemi kamarád“. Když se pak z očekávaného „klučiny-rošťáka“ vyklube vážný hošík s brýlčkami, který se v počítači vyzná lépe než jeho otec, zaskočí je to. Dnešní děti už opravdu v útlém věku zvládají manipulaci s elektronickými přístroji a orientaci v počítačových programech a na internetové síti je pro ně logicky snazší než pro většinu nás dospělých. A protože děti jsou od přírody hravé, vedou u nich na celé čáře při používání počítače počítačové hry.

Jsou hry charakteru tvořícího a budovacího (např. získávám body, budu si svou vesnici nebo město, musím spolupracovat s ostatními spoluhráči a výsledek je stvoření něčeho nového). U těchto by se dalo říct, že jsou částečně i výchovného charakteru, učí děti spolupráci a ekonomickému myšlení, logickému uvažování a tvoření nových hodnot na velmi podobném principu jako v životě. Také jsou hry – cesty, které musíme ujit a na nich plnit různé úkoly. I v nich se děti mohou částečně učit trpělivosti a životnímu principu, že nic ve světě není zadarmo, vše si člověk musí nějakým způsobem zasloužit.

Dále jsou hry tzv. neutrální. Rozvíjí postřeh dětí ale postrádají nějaký hlubší výchovný význam. Jsou to hry typu „tetris“ nebo „jízda v autě“, kdy se musíte vyhnout překážkám a dojet v co nejkratším čase do cíle. Dětem neubližují, pokud se jim věnují přiměřenou dobu, a nezapomínají pro ně na své ostatní zájmy, což konec konců platí i u her charakteru tvořícího a budovacího. I tam je nebezpečné, když dítě zapomene na realitu a žije pouze svou virtuální skutečností.

Mezi chlapci však často bývají nejoblíbenější hry bojové. Jde o organizované přestřelky dvou vojenských armád, nebo spolu bojují akční hrdina s monstry různých typů. Jde o to nenechat se zabít a přitom zabít co nejvíce svých protivníků. Tady o

výchovném efektu může být řeč pouze z negativního hlediska, i když jakýsi pokus základního rozeznání dobra a zla v postavách kladných a záporných počítačových postav by se zde také dal najít. Nicméně už forma boje – střílení – je dle mého názoru pro děti a dospívající mládež nevyhovujícím příkladem do budoucna. V podstatě jakákoliv forma boje není pro děti v hrách vhodná, je důležité děti učit, že při řešení problémů existují jiné prostředky např. komunikace a nikoliv násilí.

Jsem toho názoru, že zakazovat dětem počítač je v dnešní době zcela nemožné, ale rodiče by rozhodně měly mít přehled, jakou činnost dítě na počítači provádí a také by měly usměrňovat množství času, které dítě u počítače tráví.

2.2.3 Televize

Televize patří k poněkud staršímu fenoménu, většina rodičů dnešních dětí si pamatuje znělku Večerníčku v naprosto stejné podobě, jako ji vídají na obrazovkách dnešní děti. Večerníčkem zpravidla sledování televizní obrazovky začíná, malé děti se díky němu učí pravidelnému dennímu režimu.

V nabídce současných televizí, ať veřejnoprávní či komerčních, každý den najdete pořady věnované přímo dětem, od nejmenších dětí sledujících Kouzelnou školku, přes předškoláky, školáky až po dospívající mládež. Hodně pořadů je charakteru naučného nebo soutěžního, podaného většinou zábavnou, pro děti atraktivní formou.

Spousta dětí si v nepřehledné nabídce nachází svůj oblíbený pořad, který rádi a většinou pravidelně sledují. Avšak dochází-li k situacím, že dítě odmítá jít s rodiči na výlet jen proto, že svůj oblíbený pořad neuvidí, je čas se nad tím zamyslet. I bezcílné zabíjení času sledováním televize bez ohledu na vysílaný pořad je pro děti a mládež velmi alarmující.

Ruku na srdce, kolik z nás dospělých ale tráví svůj volný čas podobně? Večer kvůli svému oblíbenému seriálu ani nezvedáme telefony, televize ve spoustě domácností jede od rána do večera jako zvuková kulisa, místo např. rádia, které by se k tomuto účelu hodilo podstatně lépe. Tady je důležité začít u sebe a jí dětem příkladem. Těžko vysvětlíte dítěti, že si má jít hrát ven, když tak krásně svítí sluníčko, když jeho tatínek je zabořený od rána do večera v křesle před televizí a zvedá se jen, když potřebuje na záchod.

Také bych se chtěla zmínit o charakteru některých vysílaných pořadů. Jistě, pořady tzv. závadné, které by negativně ovlivnily dětskou psychiku, a ohrozily mravní

výchovu mládeže, se nesmí dle zákona vysílat před 22. hodinou večerní. Ale kolik filmů a seriálů, hlavně zahraniční výroby, se vysílá během celého dne, a přesto nejsou vhodným příkladem pro děti a mládež. Jen to množství kriminálních seriálů, s detailními záběry provedení různých zločinů. Také seriály a filmy dobrodružné, sci-fi nebo akční jsou plné násilných scén.

Jistě můžeme namítnout, že dítě nemá před obrazovkou televize tak často co dělat. Ano, je to pravda, nicméně dítě s námi žije v jednom bytě, pokud se na podobné druhy pořadů díváme my sami, těžko se nám podaří od nich dítě úplně distancovat, aby nezahledlo ani jednu scénu. A o tom, jak jsou tyhle násilné scény v televizi pro dětský vývoj škodlivé, vypovídá příběh dcery mé kamarádky.

Bylo 11. září 2001. Všechny televize vysílaly do ochromeného světa záběry hroutící se věže Dvojčat. Miliony lidí se zatajeným dechem sledovaly americkou národní katastrofu. Barborka, tehdy 9-ti letá, také s rodiči v televizních novinách spatřila hroutící se mrakodrap a prohlásila s dětskou bezelstností „teda mami, vidíš, to je ale dobrej filmovej trik, to je skoro jako doopravdy“ a moji kamarádku to tak šokovalo, že ani nebyla schopná jí pořádně vysvětlit, že tohle je doopravdy.

U dětí totiž velmi snadno dojde k prolnutí televizního světa s realitou a obráceně.

2.3 Závěr

Děti a mládež mohou trávit čas buď organizovaně, nebo individuálně. Člověk je tvor společenský a proto každý (někdo více, někdo méně) potřebuje společnost jiných lidí. Děti a mládež mohou navštěvovat kroužky, zájmové činnosti, hudební a sportovní aktivity, kde je větší možnost společenského začleňování do kolektivu, intenzivnější kontakt s vrstevníky. Dále to mohou být dětská sdružení typu Pionýr, Skaut, Hnutí Brontosaurus.

Pokud je však dítě introvertní povahy, dává spíše přednost individuálním zálibám jako je četba, hry na počítači, sledování televize. Při výrazném upřednostňování těchto zálib před např. chozením ven mezi vrstevníky je však potřeba děti citlivě pedagogicky ovlivnit, aby se z příležitostné záliby nestala závislost.

3. PŮSOBENÍ RŮZNÝCH VLIVŮ NA ZPŮSOB VYUŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU DĚTÍ A MLÁDEŽE

3.1 Sociální okolí

3.1.1 Rodiče jdou příkladem

Jsou dítěti nablízku už od narození. Měli by své dítě znát nejlépe a dokázat odhadnout jejich potřeby, vědět o jejich radostech a starostech jako první. Ano, jsou to rodiče dítěte, kteří někdy plánovaně jindy nechtěně, jim ukazují funkce základního sociálního článku, kterým je rodina.

„Správně fungující rodina plní funkci socializační, výchovnou a vzdělávací. Mezi kulturami i ve vývoji kultur se však mohou lišit názory a praktiky v tom, co mohou rodiče od dětí vyžadovat, k jakým hodnotám a jak děti vést. Problém je o to složitější, že dnes souběžně působí protikladné hodnotové systémy, což dále znejišťuje rodiče v cílech a metodách jejich výchovného působení.“³²

V první řadě je nutné začít každý sám u sebe. Rodina, trávící společný čas většinou doma před televizí, těžko vychová vrcholového sportovce. Neříkám, že to není možné, jen méně pravděpodobné. Děti se v určitém věku začínají rozhodovat sami za sebe, a pokud sportovně založené dítě objeví kouzlo kolektivních her třeba ve škole v tělocviku, nepotřebuje nutně příklad od rodičů, aby samo začalo hrát fotbal nebo hokej. Jenže tím, že není ke sportu vedeno od útlého věku, se snižuje jeho šance na profesionální uplatnění ve vybraném sportovním odvětví.

Stejně nebezpečný je i druhý rodičovský extrém, kdy si rodiče přes své děti chtějí plnit své nenaplněné sny a touhy, aniž by respektovali, zda s tím jejich dítě souhlasí. Maminka vodí svou holčičku do baletu, protože v mládí hrozně toužila stát se slavnou primabalerínou, ale její holčička nemá vůbec smysl pro rytmus a navíc má sklony k nadváze a mnohem raději by se věnovala tvořivé činnosti třeba keramice nebo malování. Matka to samozřejmě vidí, ale nechce si to přiznat a dál nutí dítě do činnosti, která jí nejde a nebaví ji. V tomto případě matka nepřihlédla k fyzickým možnostem a přáním dítěte, jak trávit svůj volný čas a ačkoliv dceru motivuje k lepším výkonům

³² HAVLÍK, Radomír; KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. s. 73-74

návštěvami baletů v divadle, svými vzpomínkami a fotkami, z dob kdy sama tancovala, tak z téhle holčičky pravděpodobně primabalerína Národního divadla nikdy nebude.

Nebo otec trvá na tom, že jeho syn půjde po základní škole na gymnázium, následně na vysokou školu a bude právníkem, stejně jako on a jeho bratr, chlapcův strýc. Chlapec by sice rád vydělával hodně peněz jako otec a strýce velmi obdivuje, jenže na základní škole má spíše průměrné známky, učení mu moc nejde, zato je velmi manuálně zručný a vyniká při praktických činnostech. Rád by pracoval se dřevem. Tady je kladná motivace a příklad ještě silnější, sám chlapec otcovo povolání obdivuje, nicméně si uvědomuje, že jeho reálné možnosti jsou jiné, než otcovo přání.

Jako rodiče tak hrozně chceme pro naše děti jen to nejlepší a často jim vlastně škodíme. Těžko říct, kde je pomyslná hranice mezi rozumnou výchovou k volnému času v rodině a omezováním potřeb dítěte. V kolika letech přestat vozit děti na chatu a chalupu a nechat je poprvé samotné doma? Jak často vyrážet s dětmi na kolo, do ZOO, na výstavy, na výlety, abychom jim zároveň ponechali nějaký volný osobní prostor k vlastním aktivitám? Domnívám se, že to je otázka velmi křehká a hlavně individuální.

3.1.2 Kamarádi na život a na smrt

„Novým radikálně působícím faktorem je růst vlivu vrstevníků zvláště v období pubescence a dospívání, který je konfrontován s rodičovskou autoritou.“³³ V určitém věkovém období přestanou být pro děti názory jejich rodičů pochopitelné, a protože většina dětí potřebuje nějaký vzor, obrazejí se na nejoblíbenější spolužáky ze školy, na obdivovaného vůdce party, vzhlížejí ke slavným modelkám, rockovým hvězdám, hercům a herečkám. Chtějí se jim vyrovnat celkovou vizáží, hlavně oblečením, způsobem mluvy, gesty, napodobují jejich mimiku.

Odmítají oblékat jiné oblečení než značkové, pokud možno stejné značky, jako nosí jejich idol, ať skutečný kamarád nebo zahraniční filmová hvězda. Zase naopak kladem může být, že se dítě začne intenzivně věnovat studiu anglického jazyka, až se se svým obdivovaným idolem potká, tak aby se mohli bez problémů dorozumět. Většinou však snaha co nejvíce se podobat někomu jinému vede ke ztrátě vlastní identity, na čemž tedy nic kladného ani pozitivního nevidím.

³³ HAVLÍK, Radomír; KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. s. 73

V mladším školním věku také vznikají tzv. nejlepší kamarádství. Jeden den je nejlepší kamarádka Nikolka s Evičkou, druhý den se Nikolka s Evičkou pohádá a nejlepší kamarádka je Nikolka s Verunkou. Takhle to funguje u dětí prvního stupně základní školy. Starší děti již svá přátelství takto slovně nevyhraňují, ale o to více je emocionálně prožívají. Ve starším školním věku si už děti vybírají kamarády podle vzájemných sympatií a podle společných zájmů. Proto je pravděpodobné, že po ulicích potkáme skupinky dívek podobně oblečené, podobně učené, skupinky venčící pejsky a skupinky jezdící na kolečkových bruslích. Většina dětí zkrátka chce patřit někam, kde se cítí dobře.

3.1.3 Škola

„Slovo škola pochází z řeckého SCHOLE, které se ještě v první polovině 20. století překládalo jako „prázdeň“. V druhé polovině 20. století se jako výstižnější ujal výraz „volná chvíle“ či „volný čas“. Škola jako celek představuje sociální organismus, který žije vlastním životem a vytváří si neustále vnitřní pravidla svého provozu a mezilidského soužití.“³⁴

My, kdo ji máme za sebou, na ni nostalgicky vzpomínáme. Děti školou povinné to nadšení ne vždy sdílí. Prváčci nemohou dospát před prvním školním dnem a deváťáci počítají dny, kdy školu opustí. Ve škole se upevňují sociální kontakty a vztahy, které děti navázaly ve školce nebo na ulici, vznikají nová přátelství, leckdy na celý život. Na základní škole se učíme jak vycházet s lidmi, být zdvořilý a přitom se zdravě prosadit v kolektivu, snažíme se v něčem vynikat, být oblíbenými, někdo touží mít hodně kamarádů, někdo na základní škole prožije svou první dětskou lásku. Na základní škole se rozhodujeme o svém budoucím povolání.

„Ve výkladu o socializační a výchovné funkci rodiny nelze opominout její vztah ke škole, k instituci, která převzala zejména část vzdělávacích úloh rodiny. Z historického hlediska můžeme říct, že škola pomohla dítě vyvázat z předčasné ekonomické aktivity, akcentovala jeho specifiky, zdůraznila nutnost dítě chránit a pečovat o ně, prodloužila jeho dětství a mládí. Stala se složkou životního stylu rodiny.“³⁵

³⁴ HAVLÍK, Radomír; KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. s. 118-119

³⁵ HAVLÍK, Radomír; KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. s. 74 - 75

Ať chtějí nebo nechtějí, tráví děti ve škole hodně času. Třída je pro ně po mateřské škole prvním výraznějším kolektivem, ve kterém se každý snaží najít své místo, které mu zcela vyhovuje. Někdo je rád středem pozornosti, někdo rád stojí v ústraní a pozoruje okolí.

Silné sociální vazby však nevznikají jen mezi spolužáky, ale také mezi dětmi a učiteli, vychovateli. Pro kladný vztah ke škole je velmi důležitá první zkušenost a na paní učitelku z první třídy často vzpomínají s nostalgií a láskou i naši dědečkové a babičky. Hodně současných odborníků ve svém oboru zase často v rozhovorech vzpomene, že za volbou jejich povolání stál oblíbený učitel nebo učitelka.

Příliš silné sociální vazby, které vzniknou v dobré víře, ale nakonec spíše uškodí, jsou vazby dítěte ze sociálně slabé, neúplné nebo nefunkční rodiny, ke své paní učitelce, vychovatelce, tetě z dětského domova. V první fázi vychovatelka v dobré víře, že dítě má nefunkční rodinu, ho vezme párkrát na výlet nebo do rodiny své. Ve chvílce, kdy se dítě začne cítit jako rovnoprávný člen nové rodiny a začíná vyžadovat více pozornosti, ta obvykle náhle končí a dítě je opět opuštěné a ještě nešťastnější než před tím. To však neznamená, abychom k dětem sociálně znevýhodněným byli lhostejní, snad jen dávejme tolik, kolik zvládneme a nepřeceňujme své síly.

3.2 Lokalita

Mohli bychom říct, že v dnešní době již nejsou tak velké rozdíly mezi dospíváním dětí na vesnicích a dospíváním dětí ve městech a velkoměstech. I já sama jsem byla přesvědčena, že se jedná jen o malé nevýrazné rozdíly, které ovlivňuje zejména větší počet kulturního vyžití a anonymita ve velkoměstech, obojí menší města a vesnice postrádají. Byla jsem velice překvapena, že rozdíly mezi dětmi z měst a dětmi z venkova jsou obzvláště u některých jedinců velmi výrazné.

V rámci svého šetření jsem oslovila dva známé chlapce ve věku 14-15 let z různých lokalit, jeden z nich žije v Brně, velkoměstě, které skýtá řadu kulturního vyžití různého druhu a také jistou anonymitu jednání, druhý žije v Uherském Brodě, v menším městě, kde se většina jeho obyvatel zná. Oběma jsem položila dvě otázky „Co děláš po škole, když nemáš zrovna žádné povinnosti? „ a „Už jsi zkoušel cigarety, alkohol nebo nějakou drogu?“ a odpovědi jsem doslovně zaznamenala:

„No tak já chodím do církevní školy, ale to vůbec neznamená, že tam jsou samí suchaři, kluci jsou fajn, ale mamka mě ven moc nepouští, musím se starat o bráchu a ségru, jsou ještě malí, někdy mě to pěkně štvě, ale mamka si mě pohlídá. Kouřit jsem už zkoušel, moc mě to nechutná, ale kluci říkali, že jestli mám patřit do party, tak že musím vykouřit aspoň jedno cigáro, tak jsem to nějak zvládl. Nechci, aby se na mě vykašlali, už pár takovej týpků ve škole máme a jsou to vodepsaný existence, tak bych nerad dopadl“

Olda, 14 let, Uherský Brod

„Jo tak tebe zajímá, co jako dělám ve volným čase, jestli kouřím a chlastám a beru drogy? (ironický smích) A ty si jako myslíš, že ti to jako po pravdě všechno vyklopím jo? Tak to seš pěkná naivka! Jasně, že jsem zkusil všechno. No, drogy jenom marijánu, ale tu docela fest. No neřeknu ti, kde ji beru, eště by z toho moh bejt průser, ale ber to jako moje vedoucí tak, že mám množství méně než malé, to se může ne (opět ironický smích).“

Martin, 15 let, Brno

Své postřehy z rozhovorů s oběma chlapci bych shrnula takto: dle mého subjektivního názoru jsou děti z větších měst obecně sebevědomější, drzejší, průbojnější než děti vyrůstající na vesnicích, také psychomotorický vývoj dětí z měst je rychlejší, dříve dospívají než děti venkovské, které zase oproti svým městským vrstevníkům mají delší bezstarostné dětství.

Moje pozorování vychází nejen z výše zaznamenaných rozhovorů dvou oslovených respondentů, ale také z dlouhodobějšího pozorování chování dětí na výletech a táborech 43. pionýrské skupiny Vinohrady, kterých se zúčastňují jak děti z Brna, tak z okolních vesnic.

3.2.1 Vesnice a malá města

Výhody dětství na vesnici nebo na malém městě bezesporu vidím ve větším zapojení do společných rodinných činností, větší rodinné soudržnosti. Většina rodin na vesnici vlastní rodinný dům s vlastní zahradou, která je pro menší děti ideálním místem ke hrám. Tak si velmi snadno děti zvyknou většinu volného času, hlavně od jara do podzimu, trávit venku a tím velmi rapidně klesá náběh k závislostem na televizi a počítači.

Dále vidím klady vesnice v jakési menší míře zkaženosti a menším možnostem setkání s negativními faktory ovlivňujícími dospívání. Sehnat alkohol nebo cigarety v supermarketu na velkoměstském sídlišti je podstatně snazší než ve vesnici o pětistovce obyvatel s jedním obchodem se smíšeným zbožím, kde prodavačka je vaše vzdálená teta.

Relativně omezená možnost kulturního vyžití nabízí dětem a mladistvím zábavu odpovídající jejich věku a potřebám, ale bez anonymity neznámého prostředí. Nad bavící se mládeží tak neustále bdí kromě dohledu rodičů veřejné mínění v podobě sousedů a sousedek.

Domnívám se, že děti vyrůstající na vesnicích a malých městech jsou déle dětmi v tom pravém slova smyslu a do dalšího života si nesou větší čistotu duše a dětskou bezelstnost.

3.2.2 Velká města

Naopak velkým městům nelze upřít velká rozmanitost volnočasových aktivit kulturního, sportovního i zábavního druhu, které dokáží smysluplně naplnit volný čas i velmi náročným jedincům. Jen je nutné správně zvolit.

Ve městě o půl milionu obyvatel však málokdy potkáte na ulici někoho známého a je velmi málo pravděpodobné, že v rockovém klubu pro -náctileté potkáte svou padesátiletou sousedku z paneláku, která by rodičům mohla barvitě vylíčit, kolik piv jejich syn vypil, kolik cigaret vykouřit a celkově jak se choval ke kamarádům, své dívce a obsluze u baru. Anonymita prostředí svádí k výstřednímu chování a jednání, od kterého je jen krůček k agresi, vandalismu a kriminální činnosti.

Na děti a mládež z větších měst a anonymních sídlišť číhá ve víru velkoměsta mnohem více pokušení různého druhu, nicméně ne každý jim musí podlehnout.

3.3 **Věkové rozdíly**

„Obsah trávení volného času odpovídá věkovým a individuálním zvláštnostem. Míra samostatnosti také závisí na věku dítěte, jeho psychické a fyzické vyspělosti, na rodinném prostředí a nabídce volného času v regionu.“³⁶

³⁶ HÁJEK, Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. s. 66

Co se týče věkových rozdílů, jednoznačně bych označila za nejohroženější skupinu vystavující se negativním vlivům dospívající mládež, a naopak za velmi tvárnou a snadno ovlivnitelnou skupinu dětí předškolního a mladšího školního věku.

Předškolní děti se pomalu učí zapojování se do společnosti kontaktem s novými kamarády v mateřské školce, s paní učitelkou, s dětmi na ulici nebo v kroužcích zpravidla organizovaných školkou nebo podobným zařízením. Rozsah jejich možné činnosti je ovlivněn časovými a finančními možnostmi rodičů, nicméně protože tyto děti v podstatě neví, co všechno by mohly absolvovat, tak to ani nevyžadují.

Proto kontrola a korekce jejich volného času závisí výhradně na rodičích, prarodičích, maximálně výběr ovlivní pedagog ze školky nebo učitel zájmové činnosti, kam rodiče dítě přihlásili buď na základě svého apriorního rozhodnutí, nebo na základě přihlédnutí ke schopnostem a zájmům dítěte. Velmi málo dětí v tomto vyžaduje svůj volný čas trávit určitou specifickou činností, spíše dávají najevo negativní emoce, pokud jim zájmová činnost ne zcela vyhovuje, a hlavně dávají přednost volné hře.

U dětí mladšího školního věku již nastává určitý rozhled v zájmových aktivitách. Dítě už málokdy začne navštěvovat zájmovou činnost výhradně vybranou rodiči, pokud se tak stane, často je dítě spíše členem formálním než aktivním, pokud toto nelze aplikovat, např. při hře na hudební nástroj je nutné pravidelně cvičit a dělat jisté pokroky, pak dítě domácí přípravu výrazně zanedbává, což odpovídá špatným učebním výsledkům. Je však velmi dobré v tomto věku podporovat u dětí jejich zájmy a vést jejich kroky směrem, který jim plně nebo alespoň částečně vyhovuje.

U dospívající mládeže je však možnost ovlivnit jejich volný čas naprosto minimální, většinou však žádná. Adolescenti často z principu odmítají rady starších a zkušenějších, obdobím tichého či bouřlivějšího vzdoru si zpravidla projde velká většina dospívajících. Mládež z této věkové skupiny však často na základě vlastního rozhodnutí pokračuje v zájmové činnosti, kterou již provozuje delší dobu a baví je, nebo nalezne své naplnění v nových možnostech (např. ekologická aktivita).

3.4 Závěr

Na to, jak děti a mládež tráví svůj volný čas, působí řada na sobě nezávislých faktorů. K těm nejvýznamnějším patří rodina, škola, lokalita, kde děti a mládež vyrůstají a v neposlední řadě musíme brát v úvahu věkové zvláštnosti.

„Při posuzování sociálních vlivů ve volném čase hraje prvotní roli rodina. Tak jako i v jiných oblastech formování člověka i zde platí, že první zkušenost s využíváním volného času získáváme v rodině. Rodiče jsou pro své děti prvním vzorem. Děti se od svých rodičů učí žít určitým způsobem, přebírají, napodobují jejich životní styl.“³⁷

Dalším důležitým faktorem, ovlivňujícím volný čas dětí a mládeže je škola. Jednak kolektiv školní třídy, kde se děti učí prvním výraznějším sociálním kontaktům, jednak mimoškolní organizovaná činnost, kde si děti mohou ve školní družině nebo ve školních kroužcích svobodně vybrat činnost, kterou chtějí vykonávat a té se pak více věnovat i ve svém dalším volném čase.

Důležitá je i lokalita, kde dítě bydlí, jiné možnosti trávení volného času jsou na vesnicích, jiné ve velkoměstech. Náplň volnočasových aktivit se také výrazně mění podle věku dětí a mládeže.

³⁷ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 30

4. MOŽNÉ SOUVISLOSTI MEZI SOCIÁLNÍM ZAŘAZENÍM RODINY VE SPOLEČNOSTI A ZPŮSOBY TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU DĚTÍ A MLÁDEŽE Z RŮZNÝCH HLEDISEK

„Reprodukcí moderní společnosti ovlivňuje typ prostředí, z něhož dítě pochází, kultura rodiny, v níž dítě vyrostlo, hodnoty, v jejichž duchu probíhala socializace a výchova dítěte. Rodinné klima je dominantním faktorem formujícím vzdělanostní aspirace dětí. Tyto výzkumy³⁸ přinesly závěr o rozlišení šesti typů rodin podle vzdělání rodičů a ambicí dítěte studovat: statická dělnická rodina; ctižádostivá dělnická rodina; nerozvinutá střední rodina; stabilní střední rodina; podnikatelská rodina; rodina odborníků. Zdá se, že i když je dítě nadané, nehraje jeho talent při dosahování vzdělání takovou roli jako hodnotová orientace rodiny.“³⁹

4.1 Hledisko ekonomické

„Z ekonomického hlediska je důležité, kolik prostředků společnost investuje do zařízení pro volný čas, zda a jakým způsobem se aspoň část nákladů vrátí. Z volného času se stalo odvětví, které je využíváno jak pro výchovnou a vzdělávací činnost, tak komerčně.“⁴⁰

Ekonomické hledisko, ovlivňující trávení volného času dětí a mládeže, však jednoznačně záleží na ekonomické situaci v rodině, eventuálně na rodinných prioritách. Těžko lze očekávat od rodiny se čtyřmi dětmi, matka na mateřské dovolené, otec dělník, že svým starším dětem budou schopni platit komerčně náročné kroužky nebo sportovní aktivity. A naopak je velmi pravděpodobné, že podnikatelská rodina, velmi slušně finančně zajištěná, bude svému, zpravidla jedinému potomkovi, platit soukromé hodiny tenisu či klavíru, bez ohledu na fakt, že dítěti tenis ani hra na klavír nejde a zájem má o jiné, ovšem z hlediska rodičů méně reprezentativní zájmové činnosti, jako třeba zpívání ve sboru nebo o keramiku.

³⁸ výzkum Průši a Průšové (1997), zaměřující se na faktory ovlivňující úspěšnost žáka ve škole
PLAŇAVA, Ivo; PILÁT, Milan. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. s. 28

³⁹ PLAŇAVA, Ivo; PILÁT, Milan. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. s. 28-29

⁴⁰ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 15

Je báječné, pokud dětem z ekonomicky slabších rodin, které mají nepřehlédnutelný talent k určité činnosti, jsou poskytovány granty a dotace, ať ze státní sféry nebo od jiných subjektů, obdivuhodný je také fakt, že nadané dítě je v určité oblasti podporováno finančně dle svých skrovných možností i od rodičů.

Na druhou stranu je smutné, že děti z ekonomicky velmi dobře zajištěných rodin jsou znechuceni a znuděni výběrem koníčků od svých rodičů, nevyužívají možnosti je navštěvovat v plné míře a často se neobtěžují tento fakt rodičům vůbec sdělit.

Ne vždy však existuje takováhle propast mezi přáním dětí a ekonomickými možnostmi rodičů. Naštěstí obvykle je přání o návštěvě koníčků a zájmových kroužků dětí v ekonomických možnostech jejich rodičů, což je svým způsobem ideální rovnováha. Je špatné, pokud je mrháno penězi na netalentované děti, je špatné, pokud je na talentovaných dětech z ekonomického hlediska šetřeno.

4.2 Hledisko sociologické a sociálně psychologické

„Z hlediska sociologického a sociálně psychického je zapotřebí sledovat, jak činnosti ve volném čase přispívají k utváření mezilidských vztahů, zda pomáhají tyto vztahy kultivovat. Je zřejmé, že způsob využívání volného času u dětí a mládeže je ovlivněn sociálním prostředím. Zvláště silný je vliv rodiny. Rodiče slouží svým dětem jako vzory, buď negativní, nebo pozitivní. Rodiny, které dobře neplní svoji výchovnou funkci, se velmi často vyznačují nezájmem o to, jak děti tráví svůj volný čas.“⁴¹

Školy a jiná výchovná zařízení jsou samozřejmě částečně schopná kompenzovat absenci rodiny v této oblasti, nicméně žádná péče ji nikdy nemůže nahradit plnohodnotně. Pokud však rodina ani náhradní řešení neuspějí, existuje zvýšené nebezpečí, že se jedinec dostane do nežádoucí vrstevnické nebo jiné skupiny, kde je jeho vývoj ohrožen zejména zvýšenou agresivitou, projevy vandalismu, působením alkoholu, nikotinu, drog, brzkou nežádoucí sexualitou nebo brutalitou.

⁴¹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 15

4.3 Hledisko politické

„Z politického hlediska nutno uvážit, jak a do jaké míry bude stát svými orgány zasahovat do volného času obyvatelstva, jaká bude školská politika, zda v rámci školské soustavy bude věnována patřičná pozornost i zařízením. Státní zainteresovanost o volný čas dětí a mládeže spočívá především v zakládání, financování a ovlivňování zařízení pro volný čas dětí a mládeže; v pomoci organizacím, sdružením a spolkům pracujícím s dětmi a mládeží; ve vytváření podmínek pro uspokojování spontánních aktivit dětí a mládeže mimo organizovanou činnost; ve vytváření kladných postojů dospělých členů společnosti k dětským aktivitám ve volném čase; v konstituování pedagogiky volného času a přípravy profesionálních i dobrovolných pedagogů pro tuto činnost; v ochraně před nepřiměřenou komercí.“⁴²

4.4 Hledisko zdravotně – hygienické

„Zdravotně – hygienické hledisko sleduje, jak lze podporovat zdravý tělesný i duševní vývoj člověka. Zdravotníky zajímá uspořádání režimu dne, respektování křivky výkonnosti jedince, hygiena prostředí i sociálních vztahů, hygiena duševního života. Správné využívání volného času se pozitivně projevuje ve zdravotním stavu člověka.“⁴³

„Pohybové, tělovýchovné a sportovní činnosti ve volném čase kompenzují dlouhé sezení při vyučování a pro zdraví dětí jsou nezbytné. Některá zařízení, která zajišťují stravování, mají možnost vést děti ke správné životosprávě, význam má i dodržování hygieny.

Ke zdravému duševnímu vývoji přispívají instituce výchovy mimo vyučování tím, že umožňují dětem a mládeži pobyt v příjemném prostředí, v pohodě, mezi oblíbenými lidmi, i tím, že jim přinášejí možnost prožívat radost a uspokojení z činnosti, která je baví.“⁴⁴

⁴² PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s.16

⁴³ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s.17

⁴⁴ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s.40

4.5 Hledisko pedagogické a psychologické

„Pedagogické a psychologické hlediska berou v úvahu věkové i individuální zvláštnosti a jejich respektování ve volném čase.“⁴⁵ Volný čas dětí a mládeže má z pedagogického hlediska dva úkoly: bezprostředně naplňovat volný čas smysluplnými rekreačními a výchovně vzdělávacími aktivitami, tedy výchovou ve volném čase a výchovou k volnému času, která jedince seznámí s množstvím zájmových aktivit, poskytne mu v nich základní orientaci a pomůže mu na základě vlastních zkušeností v různých oborech najít zájmovou oblast, která mu dá možnost uspokojení a seberealizace.

4.6 Závěr

„Volný čas je možno posuzovat z mnoha různých pohledů, v úvahu přichází např. pohled ekonomický, pohled sociologický a sociálně-psychologický, pohled politický, pohled zdravotně hygienický, pohled pedagogický a pedagogicko-psychologický. Tyto jednotlivé aspekty se prolínají, a nelze je posuzovat odděleně.“⁴⁶

Hledisko ekonomické nám ukazuje finanční náročnost volného času, kolik financí rodina může či nemůže vynaložit na volnočasové aktivity svých dětí a následně finanční návratnost, z hlediska sociologického jsou volnočasové aktivity důležité pro vytváření mezilidských vztahů, politické hledisko nám ukazuje státní politiku podpory volného času, hledisko zdravotně hygienické podporuje zdravý životní styl a duševní pohodu, ke které některé volnočasové aktivity výrazně přispívají. Hledisko pedagogické sleduje výchovné cíle zábavnou a atraktivní formou.

⁴⁵ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s.18

⁴⁶ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. s. 31

5. PŘEDPOKLADY KE KVALITNÍMU VYUŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU OČIMA DĚTÍ A MLÁDEŽE

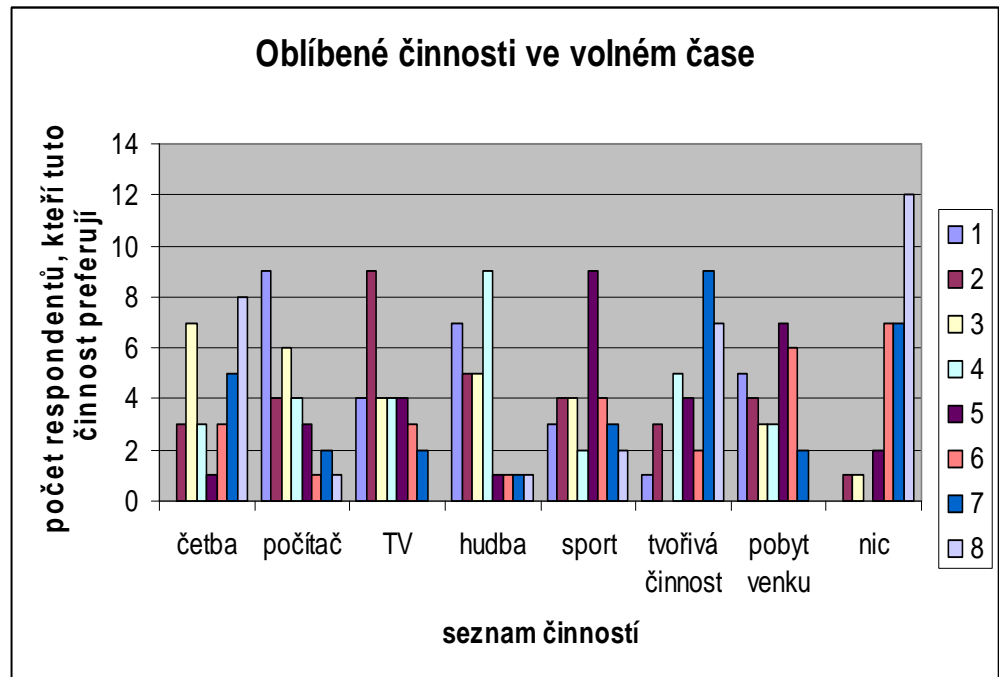
5.1 Vyhodnocení otázek dotazníku

Praktickou část této bakalářské práce jsem založila na výzkumu osobních názorů žáků 7 – 9. třídy základní školy. Šetření jsem prováděla na Evropské základní škole a Mateřské škole Brno, Čejkovická 10. Dotazník, který je přílohou této bakalářské práce, obsahuje deset otázek, které se orientují na trávení volného času dětí a mládeže. Otázky jsem formuloval jasně a stručně s ohledem na cílovou skupinu respondentů a jsou navrhnuté tak, aby se respondenti nemuseli příliš rozepisovat a vyplňování dotazníku tak bylo rychlé a jednoduché (příloha č. 4 – dotazník o způsobu trávení volného času žáků 7 – 9. třídy základní školy).

Vyhodnocení nasbíraných údajů jsem prováděla ze 30 vyplněných dotazníků, z toho bylo 17 dívek a 13 chlapců, z toho 4 respondenti uvedli věk 11 let, 13 respondentů 12 let, 4 respondenti věk 13 a 9 respondentů uvedlo věk 14 let.

1. První otázka se týkala činností ve volném, kterým dávají respondenti přednost. Činnosti v otázce uvedené měli seřadit od nejčastější po nejméně častou. Nejčastěji prováděná činnost měla být označena 1 a nejméně častá činnost 8. Činnosti byly v otázce formulovány takto: četba knihy; hry na počítači; sledování televize; poslech hudby; sport; malování, keramika nebo jiná tvořivá činnost; jsem venku na ulici; nicnedělání.

Graf č. 1

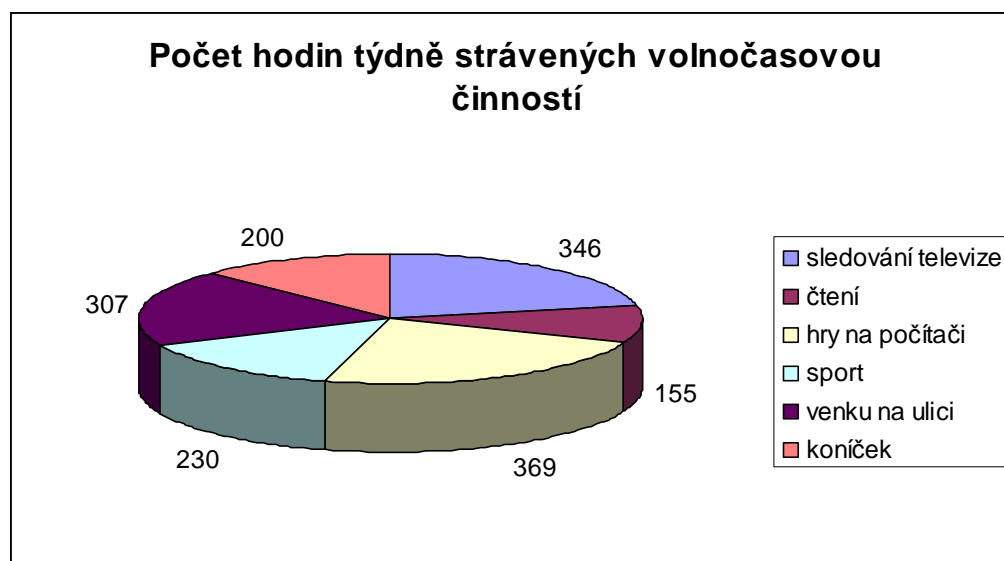

Dle výše uvedeného sloupcového grafu vyplývá, že respondenti ve věku 11-14 let upřednostňují hry na počítači a sledování televize, dále je poslech hudby, sport je zhruba na pátém místě oblíbenosti, čtení knih a tvořivá činnost zaznamenává největší výkyvy a pobyt venku na ulici a nicnedělání se drží zadních příček (6, 7, 8).

U respondentů ve věku 11 a 12 let se častěji objevovaly činnosti nicnedělání a pobyt venku na ulici na vyšších hodnotových příčkách, naopak u respondentů s věkem 13 a 14 let se více objevovaly na vyšších hodnotových příčkách sport, četba a poslech hudby, před počítačem a televizí.

2. Druhá otázka zněla, kolik času týdně věnují respondenti uvedeným činnostem: sledování televize; čtení; hrám na počítači; sportu; pobytu venku s kamarády; jinému koníčku. Pokud se věnují nějakému koníčku, měli uvést i kterému. Jako koníčka respondenti – dívky nejvíce uváděly tanec, dále zpěv, malování a jízda na koni. U chlapců se často objevovaly stolní hry, plavání, venčení psa. V menší míře u respondentů obou pohlaví hra na kytaru, keramika, plavání.

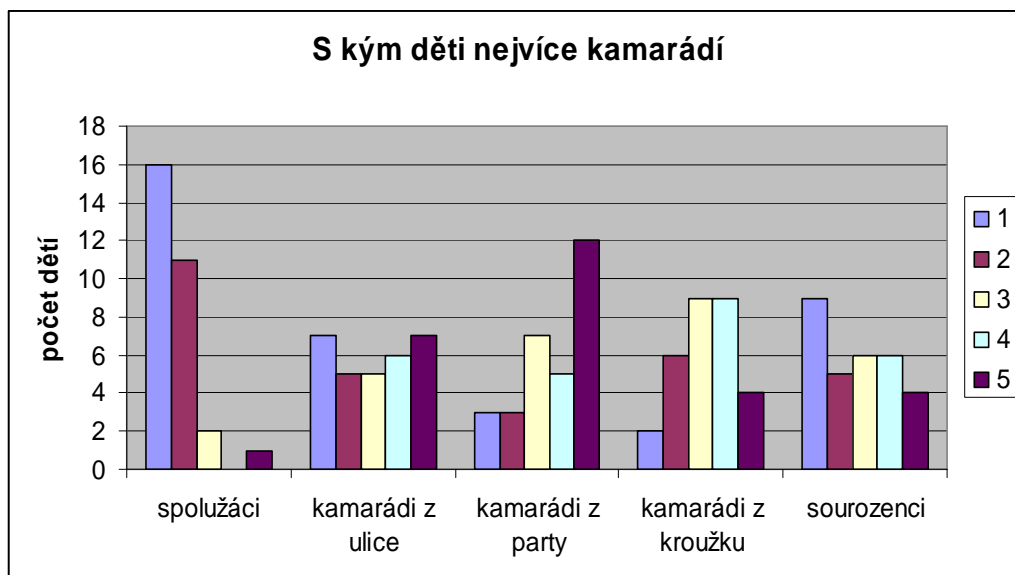
Graf č. 2

I u této otázky má výraznou prioritu sledování televize a hry na počítači, což jen potvrzuje závěr vyhodnocený z otázky č. 1. Dále z tohoto grafu vyplývá, že pobyt venku na ulici s kamarády je u dětí a mládeže nadále velmi frekventovanou činností, zhruba stejným počtem hodin pak disponuje sport a koníčky, nejméně hodin děti čtou.

3. Třetí otázka mířila do řad kamarádů, kdo je dnešním dětem nejbližší, kde hledají kamarády na život a na smrt, kde navazují přátelství. Žáci mohli vybírat z následujících možností: spolužáci ze školy, kamarádi z domu a ulice; kamarádi z party; kamarádi z kroužku; sourozenci, a opět označit škálově, kde mají kamarádů nejvíc a naopak s kým se moc nestýkají.

Graf č. 3

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že nejvíce kamarádů se u dětí vyskytuje z řad spolužáků, dále jsou sourozenci, děti z ulice a na posledních místech kamarádi z party a kroužku.

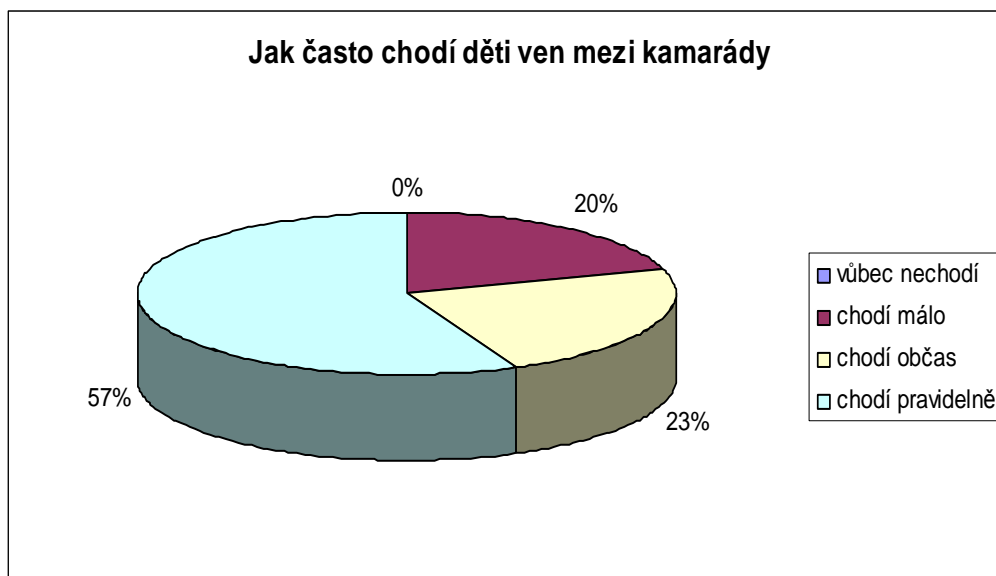
4. Otázka č. 4 byla hlouběji orientovaná, jakou konkrétní činnost děti ve volném čase vykonávají, ne jenom obecně kroužek nebo sport, ale konkrétní činnost. Také je zde kolonka „jinak“, kam děti mohly vypsát jakoukoliv jinou činnost, kterou ve volném čase často konají.

Z vyhodnocení této otázky vyplývá, že velmi oblíbenou činností je být venku s kamarády, které konkuruje trávení času u televize a u počítače, sport obsadil třetí místo v oblíbenosti, z uvedených sportů jsou to zejména fotbal, basketbal, plavání, dále badminton, běh, turistika, bruslení, zájmové kroužky se pohybují na 4-5 místě oblíbenosti a konkrétně se zde objevuje žurnalistický kroužek, hra na kytaru, tanec, výtvarný kroužek, skaut, náboženství.

U kolonky, jak jinak děti často tráví svůj volný čas, se velmi často objevovala odpověď „s rodinou“, dále bylo velmi časté „učení“, zejména u žáků 9. třídy, k dalším častým odpovědím patřilo: odpočívám; ležím; kreslím; tvořím; maluji; poslouchám hudbu; povídám si s přáteli; k ojedinělým odpovědím patřilo: ježdění na koni; venčení psa.

5. Pátá otázka se dětí ptala, jak často chodí mezi své kamarády ven na ulici, zda velmi často nebo vůbec. Respondenti měli zaškrtnout jednu z odpovědí, která nejvíce odpovídá pravdě.

Graf č. 4

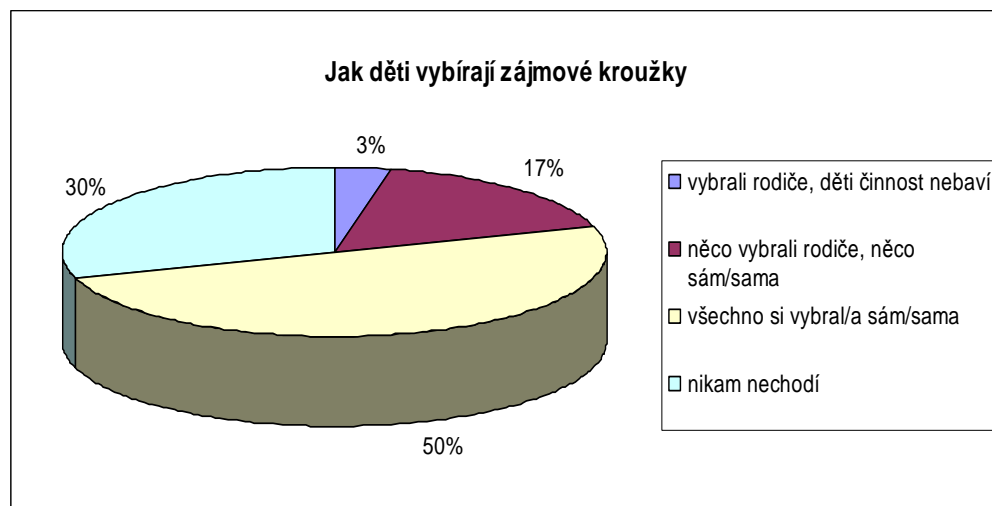
Z odpovědí jasně vyplývá, což potvrzují i předešlé otázky, že ačkoliv je doba velmi zmodernizovaná, televize a počítač přesto nedokáží nahradit dětem společnost jiných dětí, a i přes oblíbenost techniky všeho druhu, osobní kontakt s vrstevníky je pro dnešní děti stále velmi důležitý. Odpověď „mezi kamarády ven vůbec nechodím“ se neobjevila ani jednou, 20% oslovených respondentů chodí ven málo, 23% odpovědělo „občas ven zajdu“, a více než polovina respondentů, plných 57%, odpovědělo „chodím ven pravidelně, jen tak se procházíme po okolí a povídáme si s kamarády“.

6. Šestá otázka se zabývá problémem, zda mimoškolní organizovanou činnost vybírají dětem rodiče a pedagogové, nebo si děti do tohoto výběru nedají mluvit a prosazují své schopnosti a přání.

Z níže uvedeného grafu vyplývá, že plná polovina oslovených respondentů si své kroužky a jinou mimoškolní organizovanou činnost vybrala sama, velmi překvapivě více než čtvrtina respondentů přiznává, že nikam nechodí, 17% respondentů přiznává, že některé aktivity si vybrali sami a některé jim vybrali

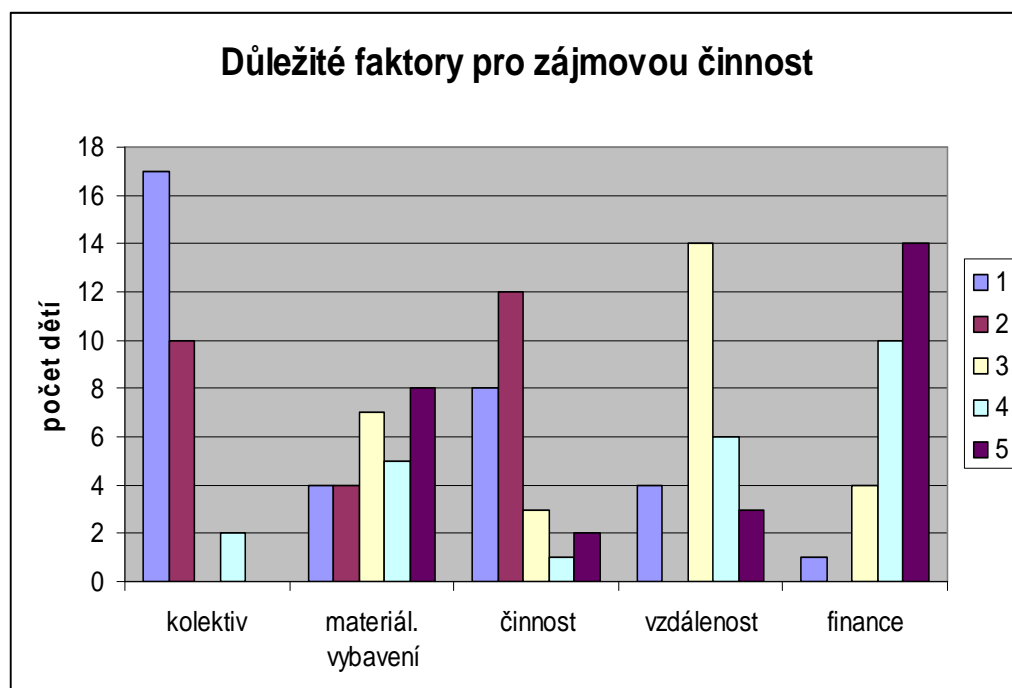
rodiče, a velmi ojediněle 3% se objevuje i názor „činnost mi vybrali rodiče a nebaví mě, když to jde, tak tam nejdu“.

Graf č. 5

7. Sedmá otázka se dětí ptala, co je pro ně důležité, když navštěvují nějaký kroužek nebo jinou zájmovou činnost. Mohli si vybrat, zda kolektiv kamarádů; materiální vybavení a pomůcky; činnost, náplň nebo program; vzdálenost od místa bydliště; finanční náročnost.

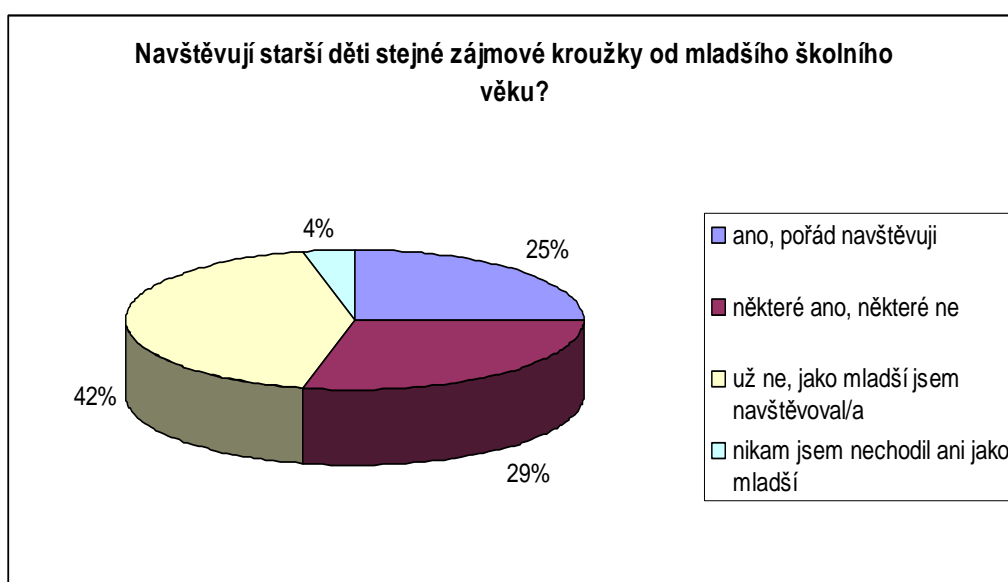
Graf č. 6

Dle výše uvedeného grafu u respondentů vede kolektiv kamarádů, dále rozhoduje činnost, velice vyrovnaný je graf materiálního vybavení, vzdálenost od bydliště respondenti převážně přiřadili na 3 pozici a finance jsou pro většinu dětí na posledním místě, je vidět, že ekonomická situace rodin záliby svých dětí výrazně neovlivňuje.

8. Osmá otázka se dětí ptá, zda jim zůstaly některé koníčky a záliby z doby, kdy byly mladší. Děti mohly zaškrtnout jednu z následujících možností: ano, pořád navštěvuji a doplnit, co navštěvuji; některé ano, některé ne; už ne, ale jako mladší jsem navštěvoval a opět mohly doplnit, co navštěvuji; nikam jsem nechodil ani jako mladší.

Graf č. 7

Z vyhodnocení této otázky vyplývá, že kroužkům a zájmové činnosti se více věnují děti v mladším školním věku, 42% respondentů odpovědělo, že jako mladší nějaký kroužek navštěvovalo, nejčastěji se objevovaly: hra na hudební nástroj; zpěv; krasobruslení; balet; keramika; počítače; dramatický kroužek. 25% respondentů stále tuto činnost navštěvuje, a to zejména sporty (baseball, fotbal, tanec).

9. V deváté otázce jsem se žáků ptala, jakou činností by chtěli trávit více svého volného času. Dále jsem jim dala na výběr 3 možnosti, proč nemohou a to:

nemám dost peněz na financování této záliby; rodiče mi to nedovolí, protože ...; nemůžu to dělat ze zdravotních důvodů. K možnosti „rodiče mi to nedovolí, protože ...“ jsem nechala volné místo, aby žáci mohli doplnit důvod, proč jim výše uvedenou činnost rodiče nedovolí.

Pouze jeden respondent odpověděl, že nemůže hrát basketbal ze zdravotních důvodů. Pět respondentů odpovědělo, že by rádi více chodili ven mezi kamarády, ale mají málo času. Dalších pět respondentů uvedlo, že na jejich záliby nemají dost financí. Jednalo se o tyto záliby: jízda na koni, hodně cestování, navštěvovat lekce tance, učit se víc jazyků. Nejvíce tj. devatenáct respondentů uvedlo, že jim zálibu rodiče nedovolí. Zde jsou příklady zálib a důvodů rodičů, proč je nechtějí svým dětem dovolit. Ze zálib, které by chtěly děti více provozovat, výrazně vede počítač.

- dítě chce trávit více času u počítače, rodiče mu to nechtějí dovolit, protože se bojí, že ho zaviruje; protože se musí místo toho učit; protože hraje už moc dlouho; protože říkají, že počítač je jako droga; protože si myslí, že kvůli tomu dostává špatné známky; protože je to nezdravé;
- dítě chce tancovat a zpívat, rodiče mu to nechtějí dovolit, protože říkají, že je to blbost a k životu to nepotřebuje
- dítě chce skočit z letadla, rodiče mu to nechtějí dovolit, protože je malá
- dítě chce provozovat adrenalin, rodiče mu to nechtějí dovolit, protože se hrozně bojí
- dítě chce hrát fotbal, rodiče mu to nechtějí dovolit, protože musí dělat karate

10. Desátá otázka obsahovala místo na to, aby děti napsaly, jak si představují ideální den. Protože můj výzkum byl anonymní, uvádím u odpovědí pouze pohlaví a věk dítěte.

Zde jsou citace nejzajímavějších odpovědí:

„Ráno jít do školy, pak jít na oběd, pak domů a odpoledne místo karate jít hrát fotbal závodně. Pak se vrátit domů a spát.“ chlapec, 12 let

„Ráno vstát v 9.00 a dát si dobrou snídani. Jít do školy od 10.00. Po škole někam vyrazit. Být tam jak dlouho chci a ne jak dlouho musím. Jít spát kdy chci.“ chlapec, 14 let

„Být úplně s celou mojí rodinou.“ dívka, 11 let

„Bude to sobota. Ráno vstávám v 10.00. Potom mě mamča vezme ke kadeřnici a půjdeme nakupovat oblečení. A pak bych chtěla, aby mě mamka řekla, že je těhotná!“ dívka, 12 let

„Nejradši bych ho strávila s mými nejlepšími kamarády mezi zvířaty. Na nějaké farmě, třeba jízdou na koni.“ dívka, 14 let

„Ráno vstanu, na stole bude vynikající snídaně. Půjdu do školy. Skončí škola a já půjdu domů se naobědvat a hned potom bych jela do Olympie⁴⁷ a byla bych tam až do večera.“ dívka, 11 let

„Spát až do dopoledne. Neučit se.“ chlapec, 13 let

„Volno, prázdniny, teplé počasí, zajít se svou rodinou nebo kamarády na výlet, něco tam nakoupit, zajít do kina na komedii, udělat si piknik s dobrým jídlem, zajít na párty.“ dívka, 13 let

„Samí sport, škola jen 2 hodiny a žádné špatné známky.“ chlapec, 13 let

5.2 Závěr

Dotazník s otázkami týkajícími se volného času jsem rozdala 30 respondentům – žákům 7. – 9. třídy Evropské základní školy a Mateřské školy Brno, Čejkovická 10. Dotazníky mi byly vráceny všechny vyplněné, velice zřídka se stalo, že respondent vynechal nebo nezodpověděl nějakou otázku, takže výzkum mohu považovat za relevantní.

⁴⁷ obchodní a zábavní centrum v nákupní zóně Brno-jih

Z vyhodnocení jednotlivých otázek vyplývá, že přes veškerou snahu vést děti a mládež ke kvalitnímu trávení volného času a přes velmi pestrou nabídku různých volnočasových aktivit, stále hodně dětí dává přednost pasivní zábavě u televize, počítačovým hrám nebo počítači obecně (zejména internet).

Časté chození ven na ulici s kamarády výrazně preferuje většina oslovených respondentů, i ti respondenti, kteří mají volný čas značně vyplněný různou zájmovou a jinou činností.

U 30 oslovených respondentů se objevují výrazně odlišné zájmy, od sportu, tance, přes zájem o chov zvířat a jezdeckví, ke keramice a malování. Více zájmové činnosti navštěvují děti mladšího věku (respondenti s věkem 11 a 12 let), u starších respondentů (13 a 14 let) se více objevují radikální a vyhraněné názory.

Pro většinu respondentů je velmi důležitý kolektiv, ve kterém je prováděna zájmová nebo jiná volnočasová aktivita. Přání a touhy mladších respondentů (věk 11 a 12 let) jsou zpravidla bez obtíží splnitelná a velmi snadno řešitelná, naopak přání a touhy respondentů starších (13 a 14 let) již mají charakter přání dospělých, k jejich splnění je zapotřebí zpravidla starší věk, nové znalosti a dovednosti, jsou více finančně náročné.

Ideální den si představují dívky zpravidla s kamarády nebo rodinou, často se objevuje přání nakupovat, jít do kina, na dobrou večeři nebo oběd. U chlapců vítězí nejlépe do školy a neučit se, počítač a jít spát v hodinu dle jejich vlastního přání.

Mohu konstatovat, že i přes to, že hodně respondentů upřednostňuje pasivní zábavu, tak ti respondenti, kteří dávají přednost zábavě aktivní, mají velmi rozmanitý rozsah zájmů. Většina respondentů potřebuje pravidelný sociální kontakt se svými vrstevníky.

ZÁVĚR

Během vytváření této práce jsem přečetla hodně knih i odborných článků, týkajících se problematiky volného času obecně i ze různých specifických hledisek. Také jsem měla možnost pozorovat chování dětí a mládeže na oddílových schůzkách 43. pionýrské skupiny Vinohrady a porovnat svá pozorování s údaji uvedenými v dotaznících od žáků 7. – 9. třídy základní školy.

Dle mého subjektivního názoru jsem byla velmi příjemně překvapena u chování dětí pravidelně navštěvujících nějakou volnočasovou aktivitu (konkrétně turistický oddíl Mamuti pod 43. PS Vinohrady). Zdálo se mi, že jak děti, tak mládež s dětmi pracující (instruktoři) jsou pravidelnou činností tak nějak pohlceni, a i ve svém dalším volném čase se chovají velmi podobně jako k dětem ze svého oddílu.

U vyhodnocování dotazníků jsem měla obavy, že většina volného času děti a mládež tráví u televize, počítače a bezcílným poflakováním po ulici. V tomto případě se mé obavy naplnily, opravdu hodně dětí a mládeže dává tomuto trávení volného času přednost, ale velmi příjemně mě překvapit rozsah a rozmanitost činností, kterou provozují ti aktivnější z respondentů.

Dle mého názoru, u vytíženosti dětí zájmovými aktivitami ve volném čase jsem velmi málo objevila střední míru, většinou jsou děti buď velmi zaneprázdněné množstvím zájmových činností anebo se pouze věnují počítači, televizi a chození ven mezi kamarády.

Mnoho zejména starších dětí se velice dobře orientuje v současné nabídce volnočasových aktivit. U mladších dětí zase rodiče většinou velmi pečlivě dbají, aby se jejich dítě nějakému koníčku ve volném čase aktivně věnovalo. Dalo by se říci, že informovanost o rozmanitých volnočasových aktivitách je velmi dobrá jak mezi dětmi tak mezi rodiči a předpokládá se, že se tato bude v budoucnu jen zvyšovat, stejně jako se stále zvětšuje nabídka.

Závěrem bych chtěla říct, že volný čas je oblast tak pestrá a rozmanitá, že ji nelze přesně charakterizovat a specifikovat. Nicméně jsem přesvědčena, že volnočasovým aktivitám různých druhů patří budoucnost a bude tak ubývat dětské kriminality a vandalismu z nudy.

RESUMÉ

„Současný život a výchova dětí a mládeže ve volném čase se rozvíjejí v etapě společenského vývoje označované jako globalizace. Toto souhrnné pojmenování jeho nové fáze se objevilo koncem šedesátých let 20. století ve futurologii, vědě zkoumající budoucí vývoj lidstva. Vztahuje se na soubor procesů, které se v posledních desetiletích propojují v různých oblastech existence společnosti a oslabují význam dosavadních hranic mezi státy. Jindy se charakterizuje jako rostoucí vzájemní závislost národů, států, a regionů celého světa.

Současný rozvoj se neomezuje na tradiční volnočasové aktivity a instituce, které vznikaly v minulých desetiletích v národním měřítku a vytvářely diferencované soustavy. Dnes k jejich vývoji přispívají četné nové obsahové a metodické podněty, jež se uplatňují v různých prostředcích volnočasového života a výchovy.

Vytvářejí se podmínky k tomu, aby účastníci aktivit nebyli pouze jejich diváky, nýbrž se na nich mohli aktivně podílet. Podstatným rysem tohoto vývoje je vzájemná otevřenost mezi volnočasovými prostředími a institucemi, mezi aktivitami a jejich účastníky.“⁴⁸

„Inovační povaha volnočasových aktivit vyžaduje a umožňuje hledat, ověřovat a v konkrétních místních podmínkách uplatňovat nové jednotlivé metody i celkové přístupy. Do množství živelných vlivů různých činitelů vnášejí cílevědomost a stabilitu, aniž by se snažily tuto oblast podrobit strohým zásadám uspořádání a výchovného působení.“⁴⁹

⁴⁸ HÁJEK, Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. s. 50

⁴⁹ HÁJEK, Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. s. 54

ANOTACE

Bakalářská práce **Předpoklady a podmínky pro kvalitní využívání volného času u dětí a mládeže** pojednává o volném čase obecně, o různých možnostech trávení volného času a o konkrétních podmínkách, které jsou současným dětem a mládeži vytvářeny různými faktory. Účel této práce je získání přehledu o volném čase současných dětí a mládeže, jejich zájmech a důvodech, které je k těmto zájmům a zálibám vedou. Přínos této práce spočívá v dalším z mnoha subjektivních úhlů pohledu na tuto aktuální problematiku dnešní doby.

KLÍČOVÁ SLOVA

Volný čas; děti a mládež; organizace a výchova; škola, rodiče a kamarádi; zájmová činnost; hry, počítač a televize.

ANNOTATION

Bachelor thesis „**Assumptions and conditions for quality leisure for children and youth**“ is about leisure in general, the various options of leisure time and specific conditions that are present in children and young generated by various factors. The purpose of this work is to obtain an overview of the leisure of the current children and youth, their interests and reasons which those interests and hobbies lead. The contribution of this work is another of the many subjective perspectives on the challenge of our time.

KEYWORDS

Leisure time; children and youth; education organizations; school, parents and friends; leisure activity; games, computer and TV.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

- 1) ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2000. 377 s. ISBN 80-7239-060-0.
- 2) DUFFKOVÁ, Jana a kol. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství A. Čeněk, 2008. 237 s. ISBN 978-80-7380-123-6.
- 3) FISCHER, René; HÁJKOVÁ, Alena. *Paragrafy vedoucího dětského kolektivu*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2010. 204 s. ISBN 978-80-251-2909-8.
- 4) FOGLAR, Jaroslav. *Z Bobří hráze*. 2. vydání. Praha: Olympia, 2007. 257 s. ISBN 978-80-7376-009-0.
- 5) HÁJEK, Bedřich a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
- 6) HAVLÍK, Radomír; KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vydání. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 978-80-7367-327-7.
- 7) HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-827-5.
- 8) PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. 224 s. ISBN 978-80-7367-423-6.
- 9) PLAŇAVA, Ivo; PILÁT, Milan. *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. 1. vydání. Praha: Barristel & Principal, 2002. 290 s. ISBN 80-86598-36-5.
- 10) REUYS, Eva; VIEHOFF, Hanne. Překlad POKORNÁ, Alena. URBÁNEK, Bohuslav. *Jak s dětmi trávit volný čas*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996. 180 s. ISBN 80-7178-073-1.
- 11) SÝKORA, Milan. *Od 18 let nepřístupno: jak ve zdraví doklepat pubertu*. 1. vydání. Praha: Albatros, 2007. 90 s. ISBN 978-80-00-01799-0.
- 12) TANSKÁ, Nataša. *Proč jdeme mladým na nervy?* 1. vydání. Praha: Motto, 2001. 124 s. ISBN 80-7246-098-6.
- 13) VERDON, Jean. *Volný čas ve středověku*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2003. 261 s. ISBN 80-7021-543-7.

Periodika

- 14) PETRUSEK, Miloslav. *Malé dějiny volného času*. Přítomnost. 2003.1. s. 51-53
- 15) TUČEK, Milan. *Proměny životního stylu s důrazem na média*. Marketing & Media přl. 2003. 45 s. 22-24. ISSN 1212-9496.
- 16) TURKOVÁ, Markéta. *Jak se baví naše děti*. Lidové noviny příl. (19. 2. 2000). s. 17-18.

Elektronické zdroje

- 17) *Pionýr* [online]. c1998, [cit. 2010-03-14]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.pionyr.cz/>>
- 18) *Skautský svět, Junák – svět skautů a skautek v ČR* [online]. c2001, [cit. 2010-03-16] Dostupné na World Wide Web: <<http://verejnost.skaut.cz>>
- 19) *Hnutí Brontosaurus* [online]. c1990, [cit. 2010-03-16]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.brontosaurus.cz>>
- 20) *Česká tábornická unie* [online]. c2009, [cit. 2010-03-16]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.tabornici.cz>>

SEZNAM PŘÍLOH

- 1) PŘÍLOHA č. 1 – kroužky EZŠ a MŠ Brno, Čejkovická 10, školní rok 2009/2010
- 2) PŘÍLOHA č. 2 – leták nabídky CVC Fantázie, pobočka DDM Junior Brno
- 3) PŘÍLOHA č. 3 – přihláška na letní tábor 43. PS Vinohrady,
- 4) PŘÍLOHA č. 4 – dotazník o způsobu trávení volného času žáků 7 – 9. třídy základní školy

PŘÍLOHA č. 1

Zájmové činnosti ve školním roce 2009-2010

	KROUŽEK	KDY	PRO KOHO	KDO	UČEBNA	cena školní rok
Pondělí	Hudebně-pohybový	13:00 - 13:45	1.- 4. ročník	Mádrová Čičatková	aula	600 Kč
	Čtenářský	13:00 - 13:45	5. ročník	Svobodníková	5.A	600 Kč
Úterý	English club	13:00 - 13:45	2.-3. ročník	Prudíková	3.A	800 Kč
	Výtvarný**	13:00 - 13:45	4.-5. ročník	Dorňáková	5.B	600 Kč
	English club	13:00 - 13:45	2.-3. ročník	Kubáčková	4.B	800 Kč
	Turistický	14:15 - 15:15	3.-9. ročník	Burda	6.A	600 Kč
	Žurnalistický	14:20 - 16:15	4.-9. ročník	Holbová	8.A	600 Kč
Středa	Keramika - Z	13:00 - 13:45	1.ročník	Kočárová	keramická dílna	1 000 Kč
	Hra na kytaru	15:20 - 16:05	4.-9. ročník	Křivánek	učebna Hv	600 Kč
Čtvrtek	English club	13:00 - 13:50	4.-5. ročník	Prudíková	3.A	800 Kč
	Keramika - P1	13:00 - 13:45	2.-3. ročník	Kočárová	keramická dílna	1 000 Kč
	Keramika - P2	14:00 - 15:00	2.-3. ročník	Čičatková	keramická dílna	1 000 Kč
	Všeználek	13:00 - 13:45	3.-5. ročník	Matulová	4.A	600 Kč
	Astronomický	14:15 - 15:15	6.-9. ročník	Vyleťal	7.A	600 Kč
	Judo	14:00 - 15:00	1.-5. ročník	Hořt	tělocvična	1 350 Kč
Pátek	Míčové hry	14:00 - 15:30	5.-9. ročník	Novotný	hřiště	600 Kč

Kroužky školní družiny 2009-2010

Úterý	Výtvarně-pracovní	15:15 - 16:15	1.-2.ročník	Bárková	ŠD
Středa	Sportovní	15:15 - 16:10	1.-3.ročník	Havlišová Pechorová	tělocvična
Čtvrtek	Šikovné ručičky	15:15 - 16:10	3.-5. ročník	Pechorová	ŠD

Do zájmové činnosti EZŠ Brno se mohou přihlásit i žáci ISB a naopak

RAZÍTKOVÁ BATIKA

SOBOTNÍ TVOŘIVÁ DÍLNA PRO NÁCTILETÉ

CO NA VÁS ČEKÁ:

Výroba originálních
tašek a triček.

Potisk textilu
vlastnoručně

vyrobenými razítky pod
vedením Jany Matulové.

KDY: v sobotu 3.10. 2009
od 14.00 do 17.00 hod.

KDE: CVČ Fantázie
Tilhonova 49
Brno - Slatina

CENA: 100,- Kč

S sebou: textil, který chcete potisknout (jakékoliv
oblečení, tašky, polštáře, různé kusy barevných látek...)

Přihlášky na CVČ Fantázie, tel. 539 085 766, email:

fantazie@junior.cz.

Na tvořivou dílnu je třeba se předem přihlásit.

!!!!!!!!!!!!!! **POZOR: omezený počet míst** !!!!!!!!!!!!!!!

kamarád ve volném čase

JUNIOR – Dům dětí a mládeže, Brno, Dornych 2
odloučené pracoviště FANTÁZIE, TILHONOVA 49, 627 00
BRNO

tel: 539 085 766, 775 600 405,
fantazie@junior.cz

Lednová nabídka FANTÁZIE

23. 1. 2010 Karneval pro děti s Tetinami

14,00 - 16,00 pro děti (v maskách) a rodiče

16,30 - 18,30 pro děti (v maskách) a rodiče

19,00 - 21,00 pro rodiče a děti v maskách ☺

cena: 50,- Kč/osoba

předprodej vstupenek na Fantázii

29. 1. 2010 POLOLETNÍ PRÁZDNINY S FANTÁZIÍ

Pro děti od 7 do 12 let

Od 8,00 - 9,00 scházení dětí, deskové hry

9,00 - 15,00 program

od 15,00 do 16,00 deskovky, možnost
odchodu domů

Stravování: 2x svačina, oběd, pitný režim

Cena: 200,- Kč zahrnuje stravu, program,
lektorskou činnost, drobné odměny

Program: aktivity dle počasí, hry a soutěže

Více informací a přihlášky získáte na Fantázii

JUNIOR

JUNIOR Děti a mládež Brno
pobočka FANTAZIE, Tílhonova 49, 627 00 Brno
tel.: 35 43 68 111, 776 0 13 634, 776 833 405, email: fantazie@junior.cz

BALÓNY

tvořivá dílna pro dospělé

DEKORACE ZE SÁDRY A PEDIGU

CO VÁS ČEKÁ: výroba
originálních dekorací v
podobě balónů ze sádry a
pedigu, to vše pod
vedením
Ivany Bílkové

KDY:
v sobotu
24.10.2009
od **9.00** do **13.00** hod.

KDE:
CVC Fantázie
Tílhonova 49
Brno-Slatina

přihlášky na **CVC Fantázie**

tel.: 539 085 766

e-mail: fantazie@junior.cz

CENA: 250,-

na tvořivou dílnu je třeba se předem přihlásit a zaplatit zálohu 100,-

PŘÍLOHA č. 3

**43. pionýrská skupina pořádá
letní tábor v Sebranicích**

Závazná přihláška variabilní symbol: 2003431...

Termín: od 5. července do 19. července 2003

**Místo: tábořiště je v Sebranicích u Poličky, kraj Pardubický,
koupaliště 50 m od tábora**

Ubytování: stany s podsadou, polní kuchyně, sprchy zajištěny v TJ Sebranice

Program: hry, soutěže, turistické dovednosti, pobyt v přírodě

Cena poukazu na letní tábor PS: pro členy PS 2.350,-Kč
pro ostatní 2.500,-Kč

Jméno + příjmení dítěte:.....

RČ dítěte:

bydliště:.....

ZP dítěte:

návratka pro PS v případě platby z FKSP

Příjmení dítěte:RČ:

Bydliště:

Žádost o příspěvek z FKSP na tábor pro výše jmenované dítě bude podán u organizace
– firmy zákonného zástupce dítěte:

Jméno zákonného zástupce dítěte:

Přesná adresa zaměstnavatele:

IČO: DIČ:

č. BÚ zaměstnavatele zákonného zástupce dítěte který uhradí poukaz:

Úhradu za letní tábor pořádaný 43. pionýrskou skupinou poukažte do 30. května 2003
na BÚ PS:

1342277389/0800 Česká spořitelna, Kounicova, Brno

vysvětlivky k úhradě na druhé straně

DOTAZNÍK

Dobrý den,

moje jméno je Lenka Popelková a studuji třetím rokem Univerzitu Tomáše Bati ve Zlíně, institut mezioborových studií v Brně, obor sociální pedagogika. Momentálně pracuji na své bakalářské práci s názvem „Předpoklady a podmínky využívání volného času u dětí a mládeže“. Tento dotazník vznikl za účelem zjistit jaké mají žáci 7 – 9. třídy zájmy, jak tráví nejvíce času, co je zajímá, co je baví. Velice mi pomůžete, pokud mi věnujete trochu času a tento dotazník mi vyplníte.

Pohlaví: chlapec x dívka

Věk:

1. Seřaď následující činnosti dle pořadí, čemu se věnuješ ve svém volném čase nejčastěji:

(přiřaď činnostem čísla 1 – 8, 1 = tuhle činnost dělám nejčastěji, 8 = tuhle činnost skoro vůbec)

- čtení knihy
- hry na počítači
- sledování televize
- poslech hudby
- Sport
- malování, keramika nebo jiná tvořivá činnost
- jsem venku na ulici
- nicnedělání

2. Kolik času týdně věnuješ těmto činnostem (ke každé činnosti napiš počet hodin)

- sledování televize hodin
- čteníhodin
- hrám na počítačihodin
- sportuhodin

- jsem venku na ulicihodin
- jinému koníčku :hodin
(napiš, kterému)

3. Tvými kamarády jsou hlavně:
(přiřaď čísla 1 – 5 dle důležitosti, 1 nejdůležitější, 5 nejméně důležité)

- spolužáci ze školy
- kamarádi z domu nebo ulice, kde bydlím
- kamarádi z party
- kamarádi z kroužku zájmové činnosti
- sourozenci

4. Svůj volný čas trávím hlavně:
(přiřaď čísla 1 – 5 dle důležitosti, 1 nejdůležitější, 5 nejméně důležité)

- venku s kamarády
- v zájmových kroužcích:
(napiš v jakých)
- sportem:
(napiš jakým)
- u počítače a televize
- jinak:
(napiš jak)

5. Ven na ulici s kamarády:
(zaškrtni jednu z možností)

- vůbec nechodím
- chodím málo
- občas zajdu, hrajeme tam:
.....
(napiš co)
- chodím pravidelně, jen tak se procházíme po okolí a povídáme si s kamarády

6. Mimoškolní organizovanou činnost (zájmové kroužky a jiné koníčky) mi:
(zaškrtni jednu z možností)

- vybrali rodiče a nebaví mě, když to jde, tak tam prostě nejdu
- něco mi vybrali rodiče, něco sám/sama
- všechno jsem si vybral/a sám/sama, nenechám si do svých zálib a koníčků mluvit
- nechodím nikam

7. Když navštěvuji nějakou zájmovou činnost, je pro mě důležité:
(přiřaď čísla 1 – 5 dle důležitosti, 1 nejdůležitější, 5 nejméně důležité)

- materiální vybavení, pomůcky, které používáte
 - kolektiv kamarádů
 - činnost, náplň, program, zkrátka co tam děláme
 - abych nemusel dojíždět daleko, aby to bylo blízko mého bydliště
 - finanční náročnost
- (kolik zájmová činnost a pomůcky k jejímu vykonávání stojí)

8. Zůstali ti některé koníčky a záliby z doby, kdy jsi byl/a mladší?
(zaškrtni jednu z možností a případně doplň)

- ano, pořád navštěvuji:
.....
- některé ano, některé ne
- už ne, ale jako mladší jsem navštěvoval/a :
.....
(napiš co)
- nikam jsem nechodil ani jako mladší

9. Chtěl/a bych trávit víc svého volného času (napiš činnost, kterou by jsi chtěl/a dělat

ve volném čase).....

ale:

- nemám dost peněz na financování této záliby
- rodiče mi to nedovolí, protože
.....
(doplň důvod)
- nemůžu to dělat ze zdravotních důvodů

10. Napiš, jak si představuješ ideálně strávený den:

.....
.....
.....

Děkuji vám za váš čas strávený u vyplňování dotazníku. Z vašich odpovědí bude do mé bakalářské práce vypracována praktická část, týkající se sběru dat a výzkumu volnočasových aktivit dětí a mládeže.